

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 31 augustus 2022 **de heer Van de Leemput** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door de heer Veldhuizen.

Voorzitter: Van der Lee
Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kwint, Kuik, Van der Lee, en Tielen.

Aanvang 09.29 uur.

De **voorzitter**:

Aan de orde vandaag is het verhoor van de heer Van de Leemput. Ik verzoek de griffier om de heer Van de Leemput binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Van de Leemput en ook welkom aan uw begeleider, de heer Veldhuizen, hier in de aanwezigheid van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

De heer **Van de Leemput**: Goedemiddag.

De **voorzitter**:

60 jaar gaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe publieke en private partijen hebben samengewerkt in de gaswinning. Wij onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in de provincie Groningen.

Wij staan deze week stil bij de zware beving in Huizinge, bij alle ontwikkelingen die daarna hebben plaatsgevonden en ook wel bij de

ontwikkelingen die eraan voorafgingen. U was in deze periode directeur bij de NAM. Als directeur ziet u de schademeldingen snel toenemen en u hoort ook het advies van het SodM, waar we de afgelopen twee dagen uitvoerig stil bij hebben gestaan, over wat te doen na deze zware beving bij Huizinge.

U wordt gehoord als getuige en dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft ervoor gekozen de belofte af te leggen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen. Ik verzoek u daarom te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Van de Leemput de belofte af.)

De **voorzitter**:

Dank. U staat nu onder ede. U mag weer gaan zitten. Het verhoor met u zal worden afgenomen door mijn collega's mevrouw Kuik en mevrouw Kathmann. Mogelijk heeft de heer Kwint aan het einde van het verhoor ook nog een aantal vragen heeft. Is dit duidelijk voor u?

De heer **Van de Leemput**:

Ja hoor.

De **voorzitter**:

Dan gaan we van start.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Meneer Van de Leemput, u was tussen 2009 en 2014 directeur van de NAM en daarmee verantwoordelijk voor de gaswinning uit het Groningenveld. Daarvoor werkte u sinds 1991 bij Shell. Na uw tijd bij NAM gaat u weer bij Shell werken. In dit verhoor willen we het met u hebben over de Groningse gaswinning en de relevante zaken die spelen in uw jaren als NAM-directeur.

Zoals ik al zei, voor 2009, toen u begon als NAM-directeur, werkte u achttien jaar in verschillende functies bij Shell en NAM. Wat voor functies heeft u in de periode vervuld?

De heer **Van de Leemput**:

Bij Shell bedoelt u?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja.

De heer **Van de Leemput**:

Ik ben begonnen met technische functies in het laboratorium van Shell. Daarna ben ik overgeplaatst naar het Midden-Oosten naar weer technische functies, die te maken hadden met het winnen van aardgas en aardolie. Terug naar Nederland gekomen en daar een tijdje gewerkt bij Shell Nederland. Dat ging over aardgasverkopen in Nederland. Ik ben ook hoofd Development Groningen geweest, dat was al bij NAM. Daarna -- even kijken, dan zijn we ongeveer in 2000 aanbeland -- ben ik verhuisd naar Maleisië waar ik technisch directeur ben geworden. Dat betekent nadenken over investeringen in de regio. "De regio" was toen de driehoek Pakistan-China-Nieuw-Zeeland. Terug naar Europa en daar heb ik partner-operated ventures, gezamenlijke ondernemingen, in Europa beheerd. Vervolgens NAM-directeur.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In 2009 wordt u NAM-directeur.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Welke zaken speelden er bij NAM toen u directeur werd?

De heer **Van de Leemput**:

Er speelde bijvoorbeeld de heropening van het Schoonebeekveld. Dat is een groot project geweest waar het een en ander mee te doen was. Daarna speelde er ook de uitbreiding van de ondergrondse gasopslag op Norg: hoe groot moet dat en hoe zorgen we ervoor dat het project goed loopt? En tja, in 2012 kwamen de bevingen in Huizinge heel sterk op de bril.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wij begrijpen dat NAM-directeuren naast hun directeurschap ook een functie bij Shell krijgen. Daarnaast keerde u na uw periode als NAM-directeur ook weer terug naar Shell. Hoe verhield uw directeursfunctie bij NAM zich tot uw functie bij Shell?

De heer **Van de Leemput**:

U bedoelt daarna? Of tijdens?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wij hebben vernomen dat andere directeuren ook een andere functie hebben bij Shell tijdens hun directeurschap.

De heer **Van de Leemput**:

Op hetzelfde moment?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja.

De heer **Van de Leemput**:

Dat is een tijdje zo geweest. Initieel was het niet zo, toen is het wel zo geweest en op een zeker moment is het weer afgeschaft. Toen ik bij NAM begon, had ik twee rollen: partner-operated ventures, dus gezamenlijke ondernemingen in Europa, en NAM-directeur. Halverwege zijn die partner-operated ventures eraf gegaan en ben ik fulltime NAM-directeur geworden.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. Dus in het begin had u eigenlijk twee rollen.

De heer **Van de Leemput**:

Klopt.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Is dat gebruikelijk?

De heer **Van de Leemput**:

We hadden toen een innige samenwerking van de Shell-bedrijven binnen Europa. Daar viel NAM als gedeeltelijk Shell-bedrijf onder, maar ook een bedrijf in het Verenigd Koninkrijk en een bedrijf in Noorwegen. Hierdoor werd de technische ondersteuning heel sterk uitgewisseld. Iedereen had dus twee rollen: een stuk business, technologie, operaties en een stuk gericht op onderneming.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U zei dat op een gegeven moment die rollen weer gescheiden werden. Wanneer was dat?

De heer **Van de Leemput**:

Poeh ... Dat precieze getal of die precieze datum heb ik niet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Misschien rond Huizinge?

De heer **Van de Leemput**:
Het zal ongeveer rond die tijd zijn geweest, maar het precieze moment zou ik niet zo kunnen zeggen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Het staat u niet bij dat dat het triggermoment was om die rollen te scheiden.

De heer **Van de Leemput**:
Nee. Het was niet een triggermoment, het was meer een beweging om het strakker op te zetten en toch die focus als directeur weer te krijgen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Oké. Dan tot slot over dit stuk nog één vraag. Hoe gebruikelijk is het om een overstap te doen van Shell naar NAM en van NAM naar Shell?

De heer **Van de Leemput**:
NAM is een ander bedrijf dan Shell. NAM is een gezamenlijke onderneming met Esso -- 50% NAM, 50% Esso -- maar wordt wel door Shell geopereerd. Het is in de olie-industrie gebruikelijk dat in zo'n gezamenlijke onderneming één partij als operator optreedt. Dat wil dan zeggen dat systemen van die partij gebruikt worden, dus de veiligheidssystemen, de personeelsadministratie en noem maar op. Een gevolg daarvan was dat het overstappen van medewerkers van Shell naar NAM en van NAM naar Shell veelvuldig voorkwam. Naar Esso is dat niet onmogelijk maar toch vrij zeldzaam.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Het komt dus vaak voor dat medewerkers van Shell bij NAM terechtkomen en andersom.

De heer **Van de Leemput**:
Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
We willen stilstaan bij uw beginperiode als directeur, en dan vooral bij wat er speelde in de jaren vóór de beving bij Huizinge, die plaatsvond in augustus 2012. Welke kennis had NAM toen, dus voor de beving in Huizinge, over de seismische risico's van gaswinning?

De heer **Van de Leemput**:

Het beeld dat toen bestond, was: er zijn bevingen, die worden veroorzaakt door gaswinning, maar die bevingen zijn beperkt in kracht -- 3,9, dat hebt u in andere verhoren ook gehoord -- en de schade die daarbij hoort, is beperkt. Dus we wisten dat er een issue was, maar het veiligheidsrisico was beperkt.

Als ik zeg "we wisten dat er een issue was", welke issues waren dat dan? We hebben gekeken wat er speelde. Een van de dingen die toen speelden, was dat als er schade aan een huis was, dat kon gebeuren door een aardbeving, maar ook te maken kon hebben met het grondwaterniveau -- daar ging het waterschap over -- of met zoutwinning, waar weer een ander bedrijf over ging. We wisten dat het onhandig was voor een inwoner van Groningen om van het kastje naar de muur, en soms weer terug, gestuurd te worden. Wie is er nou eigenlijk verantwoordelijk? Dus wat toen speelde, waar wij mee bezig waren samen met de provincie, was de vraag of we één loket konden oprichten waar iemand naartoe kan gaan en gewoon ontzorgd wordt, waar het probleem wordt opgelost in plaats van dat men moet gaan zoeken waar het probleem zit.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja. Maar ik vroeg naar kennis over de seismische risico's. Had u als organisatie voldoende kennis om de werking en het gedrag van uw eigen gasveld te begrijpen?

De heer **Van de Leemput**:

Wat ik al zei, ik denk dat we toen leefden ... Althans, "ik denk": we leefden toen onder de perceptie dat 3,9 het maximum is. Als ik zeg "we", is dat NAM maar ook het KNMI, TNO, Staatstoezicht. Iedereen wist: 3,9 is het maximum. De provincie heeft er nog een studie naar laten doen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Was er dus voldoende kennis om te begrijpen of het klopt dat 3,9 de max is? Was er voldoende kennis om dat te staven of om echt alle risico's die eronder hangen in kaart te hebben?

De heer **Van de Leemput**:

Wij dachten toen van wel. In hindsight waren we op zijn minst niet nieuwsgierig genoeg, denk ik. Want na Huizinge zijn we er nog eens

ingedoken -- Staatstoezicht als eerste en de rest is heel snel gevolgd -- en kwamen we erachter dat die 3,9 niet zo stevig stond als we dachten.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoeveel onderzoek deed NAM naar seismische risico's?

De heer **Van de Leemput**:

We gingen uit van de mening van het KNMI als zijnde de expert op dit gebied.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus geen eigen onderzoek?

De heer **Van de Leemput**:

Nee.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U zei: we dachten dat we voldoende kennis in huis hadden. Maar dat was dus niet gebaseerd op eigen onderzoek. Dat was gebaseerd op extern onderzoek.

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Om dat even in context te zetten: sommige dingen doe je in huis en sommige dingen ... Ik bedoel, het allerbelangrijkste is dat de goede expert het goede onderzoek moet doen. Waar die expert zit, is voor mij dan een tweede. We hebben toen gevaren op de expert KNMI, die daar heldere dingen over neer had gezet. Moet je dat in huis doen of niet? Ik heb daar later nog wel op gereflecteerd. Het is makkelijk om te denken dat NAM misschien meer zelf had moeten doen, maar een paar jaar later deed NAM heel veel zelf en toen was de roep uit de maatschappij: NAM, u bent onbetrouwbaar, we moeten het door een ander laten doen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar had u volgens de wet niet sinds 2003 de plicht om dat eigen onderzoek wél te doen?

De heer **Van de Leemput**:

We hadden een zorgplicht vanuit de Mijnbouwwet om te beoordelen wat de gevolgen van risicowinning zouden zijn. Of we dat onderzoek uitbesteden of zelf doen, staat niet in die wet. Nogmaals, als u vraagt of we nieuwsgieriger

hadden moeten zijn, zeg ik volmondig "ja". We hadden er meer in moeten duiken en we hadden meer op moeten letten wat er aan de hand was.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Maar wat is dan precies "nieuwgieriger"?

De heer **Van de Leemput**:
Nou, toch meer uitdaging op het resultaat. We hadden dat rapport met die 3,9. Zaten daar de goede aannames in? Zaten daar de goede data in? Hadden we meer kunnen leren? Hadden we meer ongerust kunnen zijn? Dat ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Maar er zit een zorgplicht in die wet uit 2003. U zei zelf al dat u veel in het buitenland bent geweest voordat u directeur van NAM werd. Gisteren hebben we gehoord dat het eigenlijk opmerkelijk is dat er in zo'n drukbevolkt gebied gas wordt gewonnen. Als je dat in Oman doet, wat toch een zandbak is, zit de overheid er bovenop om te voldoen aan de zorgplicht. Maar in Nederland gebeurde dat weinig. Als we het hebben over nieuwsgierigheid, is dan misschien "laksheid" niet meer gepast?

De heer **Van de Leemput**:
Nee, dat vind ik niet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Waarom niet?

De heer **Van de Leemput**:
Omdat we wel degelijk aandacht hadden voor het onderwerp. Dit onderwerp is bijvoorbeeld besproken in de Maatschap Groningen, dat is het beheercollege van de Maatschap. Dat gebeurde een halfjaar voor Huizinge, ongeveer, pak 'm beet, tussen een halfjaar en een jaar. Daar lag wederom een rapport op tafel van het KNMI en TNO dat zei dat het maximum 3,9 is en dat de schade daarbij beperkt is. In hindsight ben ik het helemaal met u eens dat we meer door hadden moeten vragen, dat we harder aan die kooi hadden moeten rammelen. Mijn opvolger heeft dat ook toegegeven en er excuses voor aangeboden en de OVV heeft het vastgesteld. Maar op dat moment, met wat we toen op tafel hadden ... Als ik er nu aan terugdenk -- ik heb er wel degelijk op gereflecteerd -- denk ik: ik begrijp dat we toen dachten "3,9 en niet meer".

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U had dus geen eigen seismologen in dienst. Hoe zit dit eigenlijk in het buitenland, waar die zorgplicht veel strakker wordt gehanteerd?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, ik denk dat een zorgplicht in Nederland behoorlijk strak gehanteerd wordt. En "het buitenland": dat zijn heel veel landen in deze wereld.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Als je het bijvoorbeeld over Shell hebt, zitten daar dan wel teams seismologen de zorgplicht te ondersteunen met kennisopbouw intern? Is het uniek in Nederland dat het hier niet gebeurt?

De heer **Van de Leemput**:

Nee, ik denk dat het gebruik van externe experts om dingen te onderzoeken overal gebeurt. Sommige studies doe je in huis en sommige studies doe je niet in huis. Van sommige dingen heb je de expertise in huis, maar bij sommige dingen moet je bescheiden genoeg zijn om te zeggen: die expertise heb ik niet, maar het KNMI is een instituut dat die expertise wel heeft. En dan vertrouw je op zo'n instituut.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

We komen hier zo nog op terug. Eind 2009 deelt Staatstoezicht een TNO-studie met de NAM. Die toezichthouder schrijft aan NAM dat -- ik citeer: "preventieve maatregelen (in termen van gaswinning) in specifieke gevallen het risico op trillingen kunnen verminderen." Wat deed u toen met dat inzicht van TNO, ook een extern kenniscentrum?

De heer **Van de Leemput**:

Er is overlegd met Staatstoezicht. Staatstoezicht heeft een brief gestuurd: kunnen jullie daarnaar kijken, kunnen jullie data aanleveren voor die studie? Er is overleg geweest. Er liep toen een studie binnenshuis. Die studie, een heel complex model, zou duren tot 2012. Dat is ook meegedeeld aan SodM; er is een brief teruggedaan: goed punt, nemen we mee. Ik heb die brieven nog eens teruggelezen, want een enquête is een punt van reflectie. Ik denk enerzijds dat we nieuwsgieriger hadden moeten zijn. Anderzijds was NAM niet de enige die de urgentie niet zag, want toen wij de brief terug schreven met daarin "we zijn in 2012 klaar met dat model", heeft SodM mij niet gebeld met de mededeling: meneer Van de Leemput, Bart, dit is veel te traag, dit moet sneller.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar ze hebben u wel een brief gestuurd waarin staat dat er inzichten zijn, dat er preventieve maatregelen genomen kunnen worden. Dat doen ze in december 2009. Pas een paar maanden later komt er een brief terug, waarin staat: "Nou, heel erg bedankt voor dit inzicht, maar ergens in 2012, dus over twee jaar, hebben wij wel weer een model waarmee we er meer naar kunnen kijken. TNO, veel plezier verder met uw onderzoek; wij hebben een zorgplicht, maar als u die even voor ons wil onderzoeken dan vinden wij het best." Dat is eigenlijk wat ik ben tegengekomen.

De heer **Van de Leemput**:

Die formulering staat zo niet in die brief. Maar als ik terugkijk naar die tijd, denk ik dat die brief past in die tijd. Nogmaals, in hindsight hadden we er actiever op moeten acteren, hoewel die brief overigens niet gaat over extra risico's, dan praten we over wat voor maatregelen er mogelijk zijn.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Over "preventieve maatregelen die in specifieke gevallen het risico op trillingen kunnen verminderen."

De heer **Van de Leemput**:

Nou ... Ja. Nogmaals, wat betreft de perceptie dat het drie jaar geduurd heeft: als je daar nu naar terugkijkt, denk je "dat is lang". Maar in die tijd heeft niemand geageerd, ook Staatstoezicht niet. Ik denk dat het een schets was van de wereld waarin we toen leefden en ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar Staatstoezicht stuurde wel aan op een afspraak om in ieder geval met iedereen om de tafel te gaan zitten om de bevindingen van TNO te bespreken. En dan is het: die afspraak hoeft eigenlijk ook niet, want over twee jaar hebben wij een onderzoek af en we kunnen er dan nog weleens naar kijken. Dit terwijl het specifiek gaat over risico's op trillingen die verminderd kunnen worden.

De heer **Van de Leemput**:

Ik denk dat dat een te simpele voorstelling van zaken is. Om even het beeld te schetsen: SodM is een prima toezichthouder. Ze bezoeken onze locaties. Ik kreeg per jaar tientallen brieven van Staatstoezicht met: we hebben dit geïnspecteerd, we hebben dit gevonden; kunt u daar iets mee doen? Die brieven kreeg ik persoonlijk van de inspecteur-generaal. Wij hebben

onmiddellijk geacteerd op die brieven en daar dingen mee gedaan. Dit was een technische brief die een niveau lager gestuurd is, met de opmerking: hier zouden we wat mee kunnen doen. Daar is een antwoord op gestuurd: daar gaan we wat mee doen. Daar is verder geen reactie op gekomen. Als ik dat vergelijk met 2012, toen de inspecteur mij gebeld heeft en heeft gezegd "meneer Van de Leemput, u moet nu wel langskomen, want er is nu iets aan de hand", is dat een heel ander soort van ingreep geweest. En daar hebben we ook onmiddellijk op geacteerd. Dus ik bestrijd uw punt niet, maar ik denk dat het een afspiegeling is van het beeld van de tijd waarin we toen leefden. En "we" is niet alleen NAM, maar dat zijn veel meer spelers op dit gebied.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En die tijd duurde dus negen jaar, want voordat die veldstudie er lag, was het niet twee jaar verder, maar negen jaar. Want u had in 2003 al aangekondigd dat er een herijking zou komen op de laatste studie.

De heer **Van de Leemput**:

In 2003 was ik er niet bij. Sorry, dat is voor mijn tijd.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

De studies waar u over sprak in de brief, worden normaal om de vijf jaar herijkt. Maar bij deze heeft het negen jaar geduurd.

De heer **Van de Leemput**:

Nogmaals, daar was ik niet bij. Ik kan dat niet beoordelen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Staatstoezicht schrijft in zijn inlichtingen aan de enquêtecommissie dat bij de NAM in 2009 en 2010 geen urgentie zichtbaar was om onderzoek te doen naar de clustering van de bevingen of naar bijvoorbeeld de correlatie tussen productiesnelheid en bevingen. Dit geluid horen we ook in de openbare verhoren met medewerkers van Staatstoezicht. Wat vindt u van die kritiek?

De heer **Van de Leemput**:

Een stukje terecht en een stukje onterecht. Nogmaals, als ik nu terugkijk, hadden we actiever moeten zijn. Maar als Staatstoezicht toen vond dat wij er niet genoeg aan deden, hebben ze dat niet heel kenbaar gemaakt. Zoals ik u net al schetste, is Staatstoezicht uitstekend in staat om in heel heldere taal aan NAM of een ander olie- of gasbedrijf in Nederland te zeggen dat er iets moet gebeuren. En dan gebeurt het ook. Dus Staatstoezicht had alle

autoriteit en alle middelen om tegen ons te zeggen: dit is niet goed genoeg, dit moet beter.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hans Roest van het Staatstoezicht op de Mijnen noemde in zijn openbare verhoor de mijnonderneming TAQA als voorbeeld van een bedrijf waarbinnen wél veel aandacht was voor het monitoren van seismiciteit. Roest vertelde dat TAQA al in 2010 werkte met een verkeerslichtensysteem om te bepalen welke maatregelen moesten worden genomen bij verschillende niveaus van seismiciteit. Waarom werkte de NAM toen nog niet met een soortgelijk veiligheidssysteem?

De heer **Van de Leemput**:

Omdat wij dachten dat 3,9 het maximum zou zijn en dat daarmee de schade beperkt was.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus u vond het niet nodig.

De heer **Van de Leemput**:

Zo kunt u het ook zeggen, ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik wil toch nog even terugkomen op het punt waar u aangaf: eigenlijk was KNMI voor ons degene die de boel moest uitrekenen. Dat besteedde u uit, zei u.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Betaalde u daar ook voor?

De heer **Van de Leemput**:

Dat weet niet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Was dat een opdracht aan het KNMI of waren het openbare gegevens waar jullie ...

De heer **Van de Leemput**:

Volgens mij waren het openbare rapporten. Nogmaals, wij hebben zeker niet het hele KNMI betaald. Ik weet dat er bijvoorbeeld een studie was in opdracht van de provincie Groningen, omdat er ongerustheid was. Daarvan hebben wij gezegd: het is belangrijk dat die studie gebeurt, daar moet NAM zich niet mee bemoeien. NAM heeft die wel gefinancierd, op afstand.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. Was dat dus wel een opdracht die werd geformuleerd door NAM? Of was dat niet zo?

De heer **Van de Leemput**:

Ik denk dat die in dit geval door Groningen is geformuleerd. Ik denk, maar dat weet ik niet zeker, dat er ook wel opdrachten vanuit NAM geweest zijn.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U geeft aan dat u bepaalde expertise uitbesteedde. Daar was KNMI voor. Dan toch mijn vraag in hoeverre u binnen NAM, en misschien ook wel Shell, kon beoordelen en begrijpen wat het KNMI aanleverde.

De heer **Van de Leemput**:

Ik denk dat die kennis wel aanwezig was, en de samenvatting van het rapport was ook vrij duidelijk: het maximum is 3,9 en dan is de schade beperkt.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Gisteren hebben wetenschappers wel in de verhoren uitgelegd hoe die maximale magnitude geïnterpreteerd moet worden. Zij benadrukken dat die 3,9 geen harde bovengrens was. Maar dat is vaak wel zo geïnterpreteerd. Dus mijn vraag is of u wist dat die 3,9 niet een harde bovengrens was, maar een conservatieve schatting.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, in mijn ogen was 3,9 de bovengrens, los van het feit dat je nooit weet wat er precies zou kunnen gebeuren. 3,9 was een solide bovengrens, zo heb ik dat rapport gelezen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In hoeverre was bekend bij NAM dat 3,9 dus níét de harde bovengrens was?

De heer **Van de Leemput**:

Binnen NAM geen idee, maar bij mij leefde wel de veronderstelling dat 3,9 de bovengrens was.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Is er voldoende kennis in huis om die 3,9 goed te interpreteren als er door wetenschappers wordt gezegd dat het níét de maximale bovengrens is, terwijl u aangeeft: bij mijn weten was dat wel zo?

De heer **Van de Leemput**:

Dat heeft dan niet alles te maken met kennis in huis of niet, dat heeft te maken met communicatie rondom de resultaten.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En bij wie ligt de verantwoordelijkheid om dat goed te begrijpen?

De heer **Van de Leemput**:

Als mijnbouwonderneming ligt de verantwoordelijkheid om te zorgen dat het goed werkt bij ons en bij mij.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja. Wat zegt u daar dan van, als het toch niet een-op-een is?

De heer **Van de Leemput**:

Even erop terugkomend: in hindsight zeg ik nogmaals dat we nieuwsgieriger hadden moeten zijn, dat we daar dieper in hadden moeten duiken. Ik heb later nog eens de samenvatting van dat rapport gelezen. Toen ik die las, dacht ik: ik kan begrijpen dat ik als directeur dacht dat 3,9 de bovengrens was. Wat overigens niet alleen ik dacht; het was hét inzicht van dat moment.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar wetenschappers zeggen dat dit niet de interpretatie van hen was.

De heer **Van de Leemput**:

Nee, maar als ik dat rapport lees, staat daar niet in: de bovengrens is niet 3,9.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar u gaf net aan dat het wel de verantwoordelijkheid is van de mijnbouworganisatie om scherp te weten wat wat is betreffende de informatie.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus wat vindt u er dan van dat het toch niet klopte met wat de wetenschappers ervan zeiden?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, mijn grootste punt van verontrusting is eigenlijk het feit dat op een zeker moment na Huizinge die 3,9 niet bleek te gelden. En dat was niet scherpslijperij van een wetenschapper die zei "zus-of-zo, maar nu zus-en-zo", dat was nieuw inzicht, waardoor die 3,9 helemaal van tafel ging. Dat was de grootste schok.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dan ben ik ook benieuwd naar wat er voor de beving van Huizinge bij NAM speelde op het gebied van schades. Voordat u directeur was bij de NAM, werd er door een NAM-woordvoerder gezegd dat schademelders met de gekste verhalen kwamen. "Ze willen gewoon dat NAM het hele huis opknapt." Hoe werd er in uw tijd, nog voor die beving van Huizinge, gekeken naar Groningers die schade meldden?

De heer **Van de Leemput**:

Mijn visie op schademeldingen is dat die gewoon netjes moeten worden afgewerkt. Ik herken niet het beeld dat mensen om van alles en nog wat vragen. Ongetwijfeld zal iemand weleens iets vragen wat geen schade is, maar schade dient netjes te worden afgewerkt. Meteen na Huizinge kwamen we erachter dat er veel meer leefde dan wij zagen. We zijn toen actief naar buiten gegaan en hebben gezegd: kijk eens hier, als je schade hebt, moet je het wel melden. We hebben advertenties gezet. Het was online mogelijk. We hebben ook inloopsprekuren op gemeentehuizen gehouden om mensen die online niet zo vaardig zijn te helpen met het claimen van schade. Kijk, die schade komt door aardbevingen en die moeten we gewoon vergoeden. Dat moet fatsoenlijk en ruimhartig gebeuren en daar stonden we dus voor.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U bent in 2009 directeur. Die quote die ik net voorlas, kwam van een woordvoerder een paar jaar daarvoor. Die zei dus dat mensen met de gekste verhalen kwamen, in de trant van: knap mijn huis maar op. Hoe was de

sfeer binnen de NAM op dit punt? Was die gekanteld? Want het is wel een woordvoerder die dit zo zegt.

De heer **Van de Leemput**:

Nogmaals, ik was er niet in die tijd. Ik heb dit soort dingen altijd serieus genomen. Bij mensen die schade melden, is er iets aan de hand. Natuurlijk moet je checken wat er aan de hand is, maar dit soort opmerkingen moeten we niet maken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U geeft aan het altijd serieus te hebben genomen. Hoe was de cultuur eromheen? Hoe werd er gedacht? Was dat anders dan de quote die de woordvoerder eerder gaf?

De heer **Van de Leemput**:

Voor zover ik kan beoordelen wel, maar nogmaals, ik kan niet praten voor ieder kamertje in het gebouw. Maar de uitstraling die ik gegeven heb en wat ik mensen gevraagd heb, was: mensen zijn belangrijk. Kijk, de kern van mijnbouwactiviteiten is draagvlak en dat geldt ook in Groningen. Op het moment dat de bevolking, de mensen die er wonen, de Groningers zeggen "dit is te veel, dit kan niet", hebben we een heel groot probleem met z'n allen. Dat willen we niet; dat wil ik als mens niet en dat willen we als bedrijf niet. Dus als mensen schade claimen, moeten we dat heel serieus nemen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik kom toch nog even terug op de quote van die woordvoerder. U heeft vast een team om u heen van mensen die u met informatie voeden en u heeft vast ook woordvoerders bij NAM. Kwam daar niks van de angst voor misbruik van de regeling naar voren?

De heer **Van de Leemput**:

Niet vóór Huizinge. Na Huizinge kwam het weleens op. Dan kwamen de verhalen over mensen die schades geclaimd hadden en om ik weet niet wat vroegen. Toen heb ik gezegd: "Luister eens hier, er is hier wel degelijk veel aan de hand. Als iemand eens een vergoeding krijgt die dat misschien niet verdient: als dat het enige probleem is wat we hebben, is dat niet waar ik van wakker lig. Laten we die schade goed oplossen. Natuurlijk moeten we kijken wat er gebeurt, maar dit is niet het grootste zorgpunt."

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. Wat voor signalen kreeg u nog voor de beving van Huizinge van inwoners over schade door bevingen?

De heer **Van de Leemput**:

Ik heb persoonlijk toen niet veel input gehad. Ik weet dat mensen zich ongerust maakten. Het is misschien ook goed om op dit punt aan te haken: wat we leerden door Huizinge, en dat was eigenlijk al voordat die 3,9 als maximum verdween, was dat er veel meer leefde dan wij in de gaten hadden. Met Huizinge en de reactie daarop van de Groningers was duidelijk dat dit niet goed zat, dat er een hoop frustratie, boosheid, woede, ongerustheid, noem het maar op, speelde. We hebben toen ontdekt dat we de connect voor een stuk kwijt waren. Het is uit te leggen waarom, maar daar gaat het nu even niet om, het was gewoon niet goed. We zijn dus met z'n allen de regio ingetrokken. We hebben een kantoor in Loppersum geopend en we zijn gaan praten met mensen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wanneer was dat?

De heer **Van de Leemput**:

Dat was na de Huizingebeving.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dat was erna.

De heer **Van de Leemput**:

Ik ben zelf ook het veld ingegaan en heb met mensen gepraat. Dan vang je op dat er veel meer leefde dan wij in de gaten hadden. Het beeld dat wij hadden ... Even een statistisch getal: in de tien jaar voor Huizinge hadden we 1.000 schademeldingen met een totaal schadebedrag van 1,5 miljoen. Nou is 1,5 miljoen een hoop geld, maar dat is gemiddeld €1.500 per schade. Als je dat bekijkt bij een mijnbouwactiviteit, zeg je "het is heel vervelend en we moeten het goed oplossen", maar als ik het vergelijk met bijvoorbeeld schade in het Ruhrgebied door kolenwinning, is het eigenlijk niet veel. Dus wij dachten dat dit onder controle was. Maar zelfs voordat de maximumbeving eraf ging, kwamen we erachter dat het helemaal niet zo rustig was als wij dachten, dat er wel degelijk veel meer aan de hand was.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus als u keek naar hoeveelheid en typen schades voor de beving van 2012, viel het mee en was het aanvaardbaar.

De heer **Van de Leemput**:

Ja. We keken naar de statistiek en die statistiek zei: dit klopt wel. Nogmaals, het punt waar we toen tegenaan liepen en dat beter moest, was dat ene loket: mensen die een probleem hadden, moesten soms langs drie bedrijven en dat is niet handig. Dit geeft een beetje de tijd aan waarin we toen leefden: het stond op het scherm, maar het was niet zo ... Ik denk dat we door Huizinge uitgevonden hebben dat er veel meer aan de hand was dan wat wij zagen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

De vraag is dan of mensen de NAM ook goed konden vinden als zij schade hadden.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, laat ik zeggen dat na Huizinge, door Huizinge en ik denk ook door onze acties om ze te gaan zoeken, de mensen NAM een stuk beter konden vinden, want we hebben toen heel veel meldingen gekregen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We hebben ook een verhoor gehad met burgemeester Rodenboog. Die gaf aan dat hij al jaren aandacht vroeg voor de schadeafhandeling en een andere aanpak.

De heer **Van de Leemput**:

Als de heer Rodenboog dat zegt, zal hij dat zeker gedaan hebben. Het stond bij mij niet heel sterk op de bril. Nogmaals, het had beter moeten, daar loop ik niet van weg. Daar kwamen we ook achter met Huizinge: dit was niet goed genoeg.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. In 2006 vindt er een beving plaats bij Westeremden. U zit er dan nog niet als NAM-directeur, maar zij vindt wel plaats. 410 mensen melden schade. Die beving veroorzaakt een hoop onrust bij inwoners en vormt ook de aanleiding tot een onderzoek naar gebouwschade. De betrokken inwoners zijn ontevreden over hoe dit onderzoek vordert. In november 2009

richten zij de Groninger Bodem Beweging (GBB) op. Hoe keek u naar de oprichting van die Groninger Bodem Beweging?

De heer **Van de Leemput**:

Ik kan me dat niet actief herinneren. Op zich steun ik het van harte; ik ben blij dat er een Groninger Bodem Beweging is. Ik denk dat zoiets als de Groninger Bodem Beweging ook helpt om een dialoog te hebben met bewoners. Hetzelfde geldt voor de dialoogtafel. Ik denk dat het heel belangrijk is dat we ons met z'n allen organiseren en een dialoog opstarten over hoe dingen beter moeten.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We komen hier straks nog op terug. Het staat u niet scherp bij wat de oprichting van de GBB met u deed. Wat betekende de oprichting van de Groninger Bodem Beweging voor NAM?

De heer **Van de Leemput**:

Ik zit even te denken wat u precies bedoelt en wat ik daar dan goed op kan antwoorden.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Zette het iets in gang?

De heer **Van de Leemput**:

Het zou best kunnen dat het punt dat ik net aanstipte over dat ene loket mede door de Groninger Bodem Beweging kwam, maar ik kan mij niet zo een-twee-drie herinneren dat wij het hierdoor hebben gedaan.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. De Commissie Bodemdaling merkte in 2011 op dat er inwoners zijn die vraagtekens zetten bij de objectiviteit van het schadeproces, omdat NAM als veroorzaker zelf de aardbevingsschade afwikkelt. Wat vond u van die kritiek?

De heer **Van de Leemput**:

Die kritiek is later vaak teruggekomen, dus het thema van de slager die zijn eigen vlees keurt. Toen het proces post-Huizinge begon, hadden we zoiets van: dit is niet goed, hier moeten we iets aan doen. We hebben dus de mouwen opgerold, we hebben het schadeproces aangepakt en we hebben het beter gemaakt. Ik noemde al het inloopspreekuur waar mensen schade konden aangeven. We hebben gezegd dat we de schade ruimhartig moeten

vergoeden. We hebben ook gevallen gehad waar we zeiden: we hebben hier schade, dit is heel schrijnend maar het heeft eigenlijk niets met de bevingen te maken. Om dat soort mensen te helpen hebben we toen een fonds voor schrijnende gevallen opgericht en ver weg gezet van NAM.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja, maar dat was na Huizinge. Maar mijn vraag ging nog over de periode voor Huizinge, want toen kwam die kritiek ook al.

De heer **Van de Leemput**:

Die kritiek is toen nog niet doorgekomen maar na Huizinge wel, en toen hebben we erop geacteerd.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. Dus voor mijn helderheid: de kritiek kwam voor Huizinge nog niet door en dat leverde ook geen discussie op over de vraag: hoe kunnen we de schadeafwikkeling op een onafhankelijke manier doen?

De heer **Van de Leemput**:

Nee. Nee, die komt later. Moet ik dat nu toelichten of komt u daarop terug?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We hebben nog een hoop vragen; we komen verder in de tijd.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dan ga ik nu met u verder in de tijd. Donderdag 16 augustus 2012, de dag van de beving in Huizinge, een beving met een magnitude van 3,6. Hoe was de sfeer binnen NAM direct na die beving?

De heer **Van de Leemput**:

We zijn daar enorm van geschrokken. Van de beving, maar vooral ook van de reactie van de mensen die daar woonden, de ongerustheid, de mensen die hun huizen uit renden, van: wat is hier aan de hand? Dat is heel hard aangekomen bij de bewoners van Loppersum en omgeving, maar ook binnen NAM.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe hebben uw eigen medewerkers de beving meegemaakt?

De heer **Van de Leemput**:

Ik heb een mooi citaat van de woordvoerder die vlak daarna in Vita Nova

was. Hij zei daar: deze beving heb ik zelf gevoeld. Hij woonde toen in Assen; hij heeft niet de beving gevoeld, hij heeft de reactie van de mensen gevoeld. Dat was heel duidelijk, dat was niet goed. Daar moest op ingegrepen worden, wat we ook onmiddellijk gedaan hebben. Het heeft dus wel een behoorlijke schok teweeggebracht.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Welke signalen kreeg u van Groningers over de beving?

De heer **Van de Leemput**:

De persoonlijke ongerustheid van de mensen heeft mij aangegrepen en heeft NAM aangegrepen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe kreeg u die binnen? Hoe bereikte die u?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, gewoon met mensen praten. Eropuit gaan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Was dat meteen in augustus? De volgende dag?

De heer **Van de Leemput**:

Of het de volgende dag was, weet ik niet, maar wij zijn wel vrij snel de regio ingetrokken. Ik heb met mensen gepraat en verhalen gehoord als: ik voel me niet veilig in mijn eigen huis, ik durf mijn kleinkinderen niet meer te logeren te krijgen. Dat is het soort impact waarover we het hebben. We kunnen aan statistiek doen over balken en sterkte en noem maar op, maar dit is wat mensen voelen. Dat is heel veel.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Was dat ook meteen in augustus duidelijk?

De heer **Van de Leemput**:

Dat heeft zich ontwikkeld. Als u mij vraagt op welke dag wat duidelijk was, weet ik dat niet precies, maar post-Huizinge zijn deze indrukken heel sterk geweest.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus wat betekende de beving bij Huizinge voor NAM?

De heer **Van de Leemput**:

Een heel sterke realisatie dat dit beter moest. Dat was overigens ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat is "dit"?

De heer **Van de Leemput**:

De schadeafhandeling, de ongerustheid van mensen, daar moesten we wat mee doen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Er zat niet een besef ... Daar viel de gaswinning niet in?

De heer **Van de Leemput**:

Nee, dat is later gekomen. Eerst hebben we ontdekt dat er veel meer leefde dat we dachten. Een paar maanden later daalde in dat die 3,9 weg was, dat het sterker kon worden en dat we niet wisten hoe sterk. Dat is dus een latere stap geweest, maar daarvoor waren we al druk bezig met het verbeteren van het schadeproces en een beter contact met de bevolking.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus er was besef van de ongerustheid bij bewoners. Daar kreeg u signalen van. Er waren ook werknemers die het zelf hebben gevoeld. Voor NAM betekende dat vooral het besef: we moeten de schadeafhandeling beter doen en we moeten met mensen praten. Maar er was nog niet het besef: als dit het gevolg is van het risico dat we door gaswinning lopen, dan moeten we daar iets mee.

De heer **Van de Leemput**:

Dat kwam later. We zijn toen gaan kijken. Alle credits voor SodM, die was de eerste die gezegd heeft dat die 3,9 niet klopte. Ze hadden gewoon gelijk. We hebben die studie opgepikt. KNMI heeft dat opgepikt. Iedereen is aan de bak gegaan. Toen daalde in: het risico is groter dan we dachten. Dat is het technische verhaal hè, het technische risico.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik doel niet zozeer op het technische risico, maar juist op de praktijk. Huizinge laat in de praktijk zien welk risico we eigenlijk lopen met een maximum magnitude van 3,9: veel ongerustheid, veel schade.

De heer **Van de Leemput**:

Ik denk dat u terecht zegt dat het twee elementen zijn. Er is een technisch verhaal en er is hoe de mensen dat beleven. Beide zijn absoluut belangrijk. Het technische verhaal is gewoon absoluut de veiligheid, dat is heel belangrijk. Maar hoe mensen het beleven is superbelangrijk. Ik denk dat u dat ook aangeeft.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U heeft het al een beetje aangestipt, maar kunt u iets dieper ingaan op hoe de beving bij Huizinge verschilde van eerdere bevingen, ook voor NAM en voor wat je zag gebeuren?

De heer **Van de Leemput**:

De impact op de mensen was groter. Je kunt het hebben over het aantal schadegevallen en zo. Dat zal allemaal wel, maar de acute ongerustheid, "wat is hier aan de hand en wat overkomt ons hier?", was vele malen groter dan we daarvoor hadden meegemaakt. De menselijke impact van het dossier werd daardoor een stuk zwaarder.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat voor acties onderneemt u dan? U zegt: we zagen dat de menselijke impact veel groter werd. Wat doe je dan als bedrijf, wat voor actie onderneemt u dan?

De heer **Van de Leemput**:

We hebben de mouwen opgestroopt: we moeten zorgen dat we de schade goed afwerken; we moeten zorgen dat de veiligheid terugkomt; we moeten voorlichting geven aan mensen, want als dit het soort bevingen is waar we het over hebben, heeft dat een zeker risico en dat moeten we managen, ook door voorlichting te geven over hoe dit zit; en we moeten eens goed nadenken over hoe het zit met de sterkte van de bevingen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat doet u daar dan aan, aan dat "kijken hoe het zit met de sterkte van de bevingen"? Dacht u dat gelijk al?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, dat is vlak daarna gekomen, getriggerd door Staatstoezicht, zoals ik al zei. Toen zijn we daar vol ingegaan en hebben we een enorm studieprogramma opgetuigd om beter te begrijpen wat er aan de hand is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja. Dat was dus later, in 2013?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, in 2012 zijn we al begonnen met opstarten en met het verzamelen van meer data. We waren al bezig met dataverzameling, maar dat zijn we toen wel een tandje hoger gaan doen. In de brief die wij in december schreven, stond die hele lijst van dingen al. Dat is niet pas in 2014 begonnen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee. U begint concreet met drie stappen: werken aan het aanpassen van het schadeproces; schade door aardbevingen beter begrijpen en zo veel mogelijk voorkomen of beperken; draagvlak voor gaswinning in Groningen vergroten. Wat bedoelt u met die derde stap?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, wat ik net al zei: zonder draagvlak kunnen we niks doen en moeten we ook niks willen doen; het draagvlak is heel belangrijk in de maatschappij. We waren toen op het punt: "Wat we hier doen, heeft heel veel impact op de bevolking. We moeten dat dus zo proberen te doen dat de bevolking ermee oké is en er eigenlijk ook beter van wordt." We vroegen ons dus af hoe we ervoor konden zorgen dat deze overlast -- laat ik het zo maar even recht voor z'n raap noemen -- leidde tot iets wat beter was voor de bevolking. Dus dat we zeggen: we repareren de schade, maar als er grote schade is, zetten we ook zonnepanelen op het huis, waardoor de huiseigenaar uiteindelijk een beter huis heeft. Dat wilden we ook voor de regio. Ik heb het nog teruggelezen; mijn visie in die tijd was: ik hoop dat in 2020 de provincie Groningen door dit dossier er beter op staat en een betere visie voor de toekomst heeft dan nu. We kunnen het er dadelijk over hebben of dat gelukt is, maar dat was het idee: zorgen dat we weglopen uit een situatie van "dit is meer dan vervelend, dit willen we niet als bevolking" naar een situatie van: we snappen dat productie nuttig is voor de maatschappij; wij lijden daar niet onder maar worden er beter van.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Op 5 september 2012 vond een bewonersbijeenkomst plaats in Vita Nova, georganiseerd door de Groninger Bodem Beweging. Oud-burgemeester Albert Rodenboog vertelde maandag in zijn verhoor over deze emotionele bijeenkomst. Volgens Rodenboog beloofde een aanwezige NAM-medewerker

dat NAM-schades voortaan ruimhartig zou afhandelen. We hebben het hier net al even over gehad. Deelde u deze boodschap?

De heer **Van de Leemput**:

Absoluut. Absoluut. Er is een heleboel gezegd over het woord "ruimhartig" en daar zal ook nog een boel over gezegd worden. Maar dat waren zijn woorden en dat waren ook mijn woorden in die tijd. Als u vraagt wat wij bedoelden met "ruimhartig", kan ik zeggen dat we het volgende hebben gedaan. In geval van twijfel schade vergoeden. Zoals ik al noemde, hebben we een pot geld gemaakt voor gevallen die wel schrijnend waren, maar waar de schade niks met bevingen te maken had, om zo te zorgen dat deze mensen ook geholpen konden worden. Zorgen dat als er schade is, het huis door zonnepanelen er beter uit komt dan het was. Dingen extra doen, niet alleen maar sec schade vergoeden, maar zeggen: hier moet iets omheen, hier moet iets bij.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja, er moest iets omheen en bij, maar ook juist de schadeafhandeling zelf moest ruimhartiger.

De heer **Van de Leemput**:

Wat daar heel belangrijk was, was dat de afhandeling persoonlijker moest zijn. Als je een bedrijf belt, een verzekeringsmaatschappij, krijg je altijd zo'n bandje: kies één voor dit en twee voor dat. Ik dacht: dat moeten wij niet willen. We hebben daarom aan ieder schadegeval een contactpersoon toegewezen. De mensen kregen het mobiele nummer van die contactpersoon, zodat ze steeds met die persoon konden praten. We hebben ook gezorgd voor hulp bij het aangeven van schade voor mensen die online niet zo goed zijn. Dus we maakten het menselijker in plaats van een systeem. Want het probleem waar we toen groots tegenaan liepen, was dat eerder er 1.000 schadegevallen in tien jaar waren, maar dat we toen 1.000 gevallen in een maand hadden en na een jaar 10.000 gevallen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus wat daar gezegd werd, "ruimhartig", daar stond u achter. Betekende dit dat u uw hele organisatie daarvoor moest omgooien? Mensen voor aan de telefoonlijnen, contactpersonen, maatwerk ...

De heer **Van de Leemput**:

Het aantal schadegevallen was enorm hoog, dus we hebben een hele

organisatie gebouwd om die af te werken. Dat was een klus. Ik ben er een jaar mee bezig geweest en mijn opvolger is er ook nog mee bezig geweest. Als ik het cynisch zeg, zijn we heel succesvol geweest in het overtuigen van de mensen in Groningen dat wanneer je schade hebt, je die ook aan moet geven. Het gevolg daarvan was wel een hele grote lijst met schadegevallen. Daar moet je dan wel doorheen werken. We dachten in het begin: we weten hoe dit ongeveer moet; we doen het persoonlijker, we stropen de mouwen op en gaan aan het werk. Wat we geleerd hebben in dat proces is dat als je gaat van 100 schadegevallen per jaar naar 10.000 schadegevallen per jaar, je in een heel andere wereld terechtkomt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

De heer Rodenboog omschreef het in zijn verhoor als: het liep gierend uit de hand.

De heer **Van de Leemput**:

We hebben meerdere keren tegen elkaar gezegd: de wachttijd is te lang, die moet korter, we moeten opschalen. We liepen tegen grenzen aan. Je moest bijvoorbeeld taxateurs hebben die zo'n schade beoordelen. Maar het aantal mensen in Nederland dat aardbevingsschade kon beoordelen, lag niet hoog. Wij haalden dus uit het hele land taxateurs. Maar dat gaf ook weer problemen, want als een taxateur uit Rotterdam in Groningen rond gaat lopen, is er niet noodzakelijk een goede klik. Er zaten dus allerlei dilemma's in waar we continu mee bezig waren. Je loopt ergens tegenaan, hoe maak je het dan beter?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Liep het dus inderdaad gierend uit de hand?

De heer **Van de Leemput**:

Dat zijn heel sterke woorden, maar ik denk dat het niet zo soepel en snel ging als wij hadden gehoopt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja, want u was genoodzaakt om het na een paar maanden eigenlijk weer terug te schroeven.

De heer **Van de Leemput**:

Hoezo, "terug te schroeven"?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

De aanpak. De heer Rodenboog heeft in zijn verhoor aangegeven dat de ruimhartigheid is toegekend, dat er heel veel is gebeurd, dat er maatwerk is geleverd maar dat dat na een aantal maanden weer werd teruggeschroefd, omdat het dus gierend uit de hand liep.

De heer **Van de Leemput**:

We hebben nooit gezegd: we gaan de ruimhartigheid terugspoelen. We liepen er wel tegenaan dat naarmate we meer en meer mensen op het dossier hadden zitten die door de regio gingen om de schade te beoordelen, we merkten dat verschillende mensen verschillend oordelen. Dat gaf een enorm gevoel van rechtsongelijkheid, waar mensen dan ook weer boos over werden, wat heel begrijpelijk is. Toen hebben we gezegd dat we een handboek schade moesten maken, een soort protocol, een handleiding hoe het aangepakt moest worden. Helaas is het zo dat op het moment dat je zo'n handboek schrijft, maatwerk moeilijker wordt. Dat zijn dingen die we geleerd hebben. Dit was best lastig, want je had heel veel schadegevallen en die wil je consistent behandelen, maar je wil ook mensen maatwerk geven. Dus hoe moet je met dat dilemma omgaan?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Kan ik dan concluderen dat de Groningers het gevoel hadden dat de aanpak was teruggeschroefd, dat dat niet uw bedoeling was, maar dat u het wel moest reorganiseren? Is dat het goede woord?

De heer **Van de Leemput**:

We hebben dit georganiseerd, gereorganiseerd, opgeschaald en nog een keer opgeschaald. Dus het is zeker waar dat in het begin zich gezet heeft hoe dit precies moest. Wat betreft "de Groningers hadden het gevoel": er zijn heel Groningers en die hebben het heel anders gevoeld. Ik heb mensen gesproken die uitermate tevreden waren met de schadeafhandeling en ik heb mensen gesproken die heel boos waren. Maar in antwoord op uw directe vraag of we de ruimhartigheid terug hebben geschroefd: nee, dat hebben we niet gedaan. Ik heb niet op een zeker moment gezegd: jongens, dit wordt te gek, we moeten de ruimhartigheid terugschroeven. We hebben wel gezegd: jongens, dit gaat te langzaam, we moeten opschalen en zorgen dat we consistent zijn, want we krijgen signalen als "die meneer in de straat krijgt dit, maar deze meneer krijgt dat" en dat kun je niet uitleggen; dat moet je niet willen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Waarom was dat zo belangrijk voor u?

De heer **Van de Leemput**:
Ruimhartigheid? Of het ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Ja, en het snelle oplossen van de schades.

De heer **Van de Leemput**:
Nou, omdat we opereerden in dat gebied en dat kan alleen maar als er draagvlak is. En het is niet zo heel moeilijk om te snappen dat mensen niet vrolijk worden van schade en dat het niet helpt voor het creëren van draagvlak als het lang duurt en ingewikkeld is om die op te lossen. Dat moeten we niet willen. Kijk, wij produceren gas. De Groningers zouden daar eigenlijk niets van moeten voelen. Als zij daar wel wat van voelen, is het al fout en moeten we snel wat doen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
We hebben het erover gehad hoe de schademeldingen opliepen na Huizinge. U gaf aan: we hebben er ook veel aan gedaan, dus je zou kunnen zeggen dat onze strategie succesvol was; mensen wisten ons te vinden. Zou het ook niet omgekeerd kunnen zijn? Dat tussen 2003 en 2011 de mensen de NAM niet genoeg konden vinden, dus dat er ten onrechte geen schademeldingen werden gedaan?

De heer **Van de Leemput**:
Dat was wel ons gevoel. Meteen na Huizinge, als je voelde wat er leefde, hadden wij het idee: er leeft veel meer dan wij zien. Wij hebben toen ook vrij actief gezegd dat dat niet goed was. Zoals ik net al zei, is het voor Nederland fantastisch dat er gas uit Groningen geproduceerd wordt, maar kan het niet zo zijn dat er dan in Groningen mensen zitten die denken: ik heb hier schade en ik doe er niets aan. Die drempel moest dus lager; die conclusie hebben we toen inderdaad getrokken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Ja, dat is dus wel besproken. Begin 2013 doet TNO in opdracht van NAM een analyse naar de binnengekomen schademeldingen. Waarom wordt die opdracht gegeven aan TNO, waarom wordt dat aan TNO gevraagd?

De heer **Van de Leemput**:

Oeh, dat weet ik zo een, twee, drie niet. Kunt u me iets helpen? Waar ging de opdracht over?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het ging over een analyse van de gevolgen van de aardbeving bij Huizinge. Er komt een hoog aantal schades binnen, wat bij de NAM de vraag opwerpt of de gevolgen van de beving van Huizinge ernstiger zijn dan eerder voorspeld. Naar aanleiding daarvan wordt er om een onderzoek gevraagd bij TNO.

De heer **Van de Leemput**:

Oké. Ja, dat kan ik plaatsen. Wat toen leefde, was: er zijn veel schades en daar moeten we goed mee omgaan. Aan de andere kant leefde ook: is dit inderdaad het beeld? Want het beeld was toen dat het allemaal beperkt zou moeten zijn. Dus de vraag leefde ook of dat beeld wel goed was. De nieuwsgierigheid die we vroeger niet hadden, zat er toen wel in: wat is hier nou precies aan de hand; leg eens uit? Daarbij kwamen er al lerend natuurlijk heel veel vragen op: hoe zit het, hoe kan de schade er precies uitzien? Ook dat proces is heel veel leren geweest.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Er was dus eigenlijk verbazing hoe het kon dat daar zo veel schade was en TNO werd gevraagd om dat te onderzoeken.

De heer **Van de Leemput**:

"Verbazing" is misschien net iets te negatief. Ik zou willen zeggen "nieuwsgierigheid". We zagen dat er veel meer schade was dan daarvoor. Voor een stukje wilden we dat ook, maar voor een stukje is het ook goed om te checken wat dat betekent over wat er onderliggend aan de hand is. Kunnen we daar iets van leren?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dan concludeert TNO dat "de gevolgen van de aardbeving te Huizinge niet ernstiger zijn dan de gevolgen die, op basis van eerdere voorspellingen, maximaal verwacht worden bij de aardbevingen in Groningen." Wat vond u van die conclusie?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, die hadden we eigenlijk al eerder getrokken. Want op zeker moment is

de 3,9 verdwenen als maximum. Maar ik denk dat Huizinge heeft laten zien dat zelfs onder 3,9 je behoorlijke impact hebt op de bevolking: ongerustheid, boosheid, noem het maar op. Dus zelfs als die 3,9 was blijven staan, was het niet meer wat het vroeger was.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nee. Maar TNO zegt: dit past wel in het beeld van wat we voorspeld hebben.

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Ik denk dat we vroeger bij zo'n conclusie gezegd zouden hebben "dit past binnen het beeld", maar toen waren we al heel duidelijk op een plek dat we zeiden: ja, maar dit beeld willen we helemaal niet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Was het toch ook niet een geruststellende gedachte dat het binnen het beeld paste?

De heer **Van de Leemput**:

Het is goed om te weten dat technisch helder is wat er aan de hand is. Een stukje geruststelling dus, maar aan de andere kant denk je: tja, het zou zo kunnen zijn, maar de impact die de Groningers terecht voelen, die er gewoon is, past technisch dan misschien wel allemaal binnen de voorspellingen, maar is gewoon niet wat we willen met z'n allen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nee. We hebben natuurlijk allemaal stukken binnengekregen. Ik kijk even naar de notulen waar u zegt "aan TNO is gevraagd om na te gaan of het schadebeeld na de beving van augustus 2012 klopt met de verwachting op basis van eerdere rapporten. TNO concludeert dat dit het geval is, wat dus een geruststellende uitkomst is."

De heer **Van de Leemput**:

Ja, dat is geruststellend in de technische zin dat in ieder geval dat begrip klopt.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. Dus dat moet ik in de technische zin zien. En de niet-technische zin?

De heer **Van de Leemput**:

Nou ja, kijk, het was vrij duidelijk dat er van alles aan de hand was. U zei

"2013". Toen hadden we alle hens aan dek om dit hele proces te verbeteren. Het waren geen rustige tijden bij NAM.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nee. TNO deed natuurlijk onderzoek naar de afgehandelde schades. Dat betrof dus niet de zaken die nog niet afgehandeld waren. Was dat iets wat ook nog op het netvlies stond?

De heer **Van de Leemput**:

Ja, want er waren best veel niet-afgehandelde schades.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja, en die waren vaak ook complex, waarschijnlijk.

De heer **Van de Leemput**:

Nou nee, niet noodzakelijk, want het aantal schades bleef binnenkomen. Het patroon was veranderd. Vroeger was het zo dat schades na een beving kwamen; de week na een beving waren er meldingen. Vanaf toen kwamen schades gewoon continu. En ik begrijp dat er tot op de dag van vandaag nog steeds continu schades binnenkomen. Dat is een heel ander patroon.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar over het algemeen is het makkelijker om eenvoudige gevallen snel af te handelen. Bij complexe schades duurt het vaak wel enige tijd voordat die afgehandeld zijn. Vandaar mijn vraag. TNO heeft natuurlijk gekeken naar wat er afgehandeld was. Als je zo redeneert, zullen dat over het algemeen de wat eenvoudigere schades zijn geweest, en zullen ze de complexe schades niet goed hebben meegenomen in zo'n onderzoek.

De heer **Van de Leemput**:

Dat zou kunnen. We hadden toen niet de volgorde dat we de simpele dingen eerst zouden doen. De mensen werden op volgorde behandeld. En u hebt gelijk: als ze vrij kort na het begin onderzoek doen naar de afgewerkte zaken, zullen dat per definitie niet de gevallen zijn die langer duren.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Precies.

De heer **Van de Leemput**:

Het was toen een groot zorgpunt. We hadden de schadeafhandeling enorm opgeschaald. Een hoop nadruk op kwantiteit, maar dan vraag je je af: hoe zit

het met de kwaliteit, is die wel goed genoeg? Daar kun je twee dingen van zeggen. Er was geen gebrek aan feedback uit Groningen dat er een heleboel dingen niet goed waren. Aan de andere kant hadden we toen bijvoorbeeld een ombudsman en die schreef in zijn rapport, toen er 10.000 schadegevallen waren, dat hij 100 klachten gekregen heeft waarvan er 50 met schade te maken hadden. Bij die 50 gevallen was serieus iets aan de hand. Dat was niet goed. Maar aan de andere kant, als je 10.000 schadegevallen hebt en 50 klachten, denk je: nou ja, oké. Als mensen het niet eens waren met de schadeafhandeling, hadden we ook de optie om om een second opinion te vragen aan een andere taxateur. Het aantal gevallen dat daarvan gebruikmaakte, lag ook niet heel erg hoog. Dus je kon best makkelijk ... Of tenminste: we keken naar die statistiek, maar ondertussen maakten we ons ook ongerust. Ik ging bijvoorbeeld zelf een paar keer per jaar op bezoek bij de ombudsman om te horen wat de bevindingen waren. En we zijn ook zelf op de casussen gaan zitten waarvan de ombudsman zei dat er iets aan de hand was. Daar zijn we ingedoken. In die tijd was er continu een spanningsveld tussen "we doen het niet snel genoeg" en "doen we het wel goed genoeg?", klachten van mensen die zeiden "je doet het niet goed genoeg". Het was een enorme hogedrukpan waar we toen in bezig waren.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dank.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat gezegd hebbende, in hoeverre was NAM in staat om zulke grote hoeveelheden schades af te handelen?

De heer **Van de Leemput**:

Ik denk zeker in het begin niet. We hebben daar behoorlijk mee geworsteld. We hebben ook veel geleerd; ik denk dat het na een halfjaar veel beter ging dan na een jaar, maar wij zijn wel door een traject gegaan. Kijk, ik ben een actiemens. Dus in het begin, als dit opkomt, denk ik: dit is niet goed, dit is schade, die heeft NAM veroorzaakt, die heb ik veroorzaakt, fout, moeten we iets aan doen. Dus we stropen de mouwen op, we organiseren van alles en we gaan aan de bak. Dat is een natuurlijke reactie. Ik denk dat die goed is geweest, want wij waren de enige partij die dat kon op dat moment. Iets verder in de tijd merk je echter dat de betrouwbaarheid die je hebt, laag is, ook al doe je het met de beste intenties en ook al gaat het misschien in wel 95% of 99% van de gevallen goed. De roep uit de Groninger samenleving

over de slager die zijn eigen vlees keurt, begrijp ik ook wel, ook al was het zo dat ik verantwoordelijk was voor de schade en we daar met alle goede bedoelingen hard mee aan de bak waren.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat waren de belangrijkste knelpunten? De roep uit de samenleving dat de slager zijn eigen vlees keurde dus, maar wat nog meer?

De heer **Van de Leemput**:

Wat u net zei: kan NAM dit aan? Gewoon even puur qua logistiek. NAM is een bedrijf dat goed is in het boren van putten en het produceren van olie en gas. Maar zijn wij goed in het afhandelen van zo veel schade? Nou, niet natuurlijk. We hebben zo'n afdeling opgetuigd, maar bijvoorbeeld een verzekeringsmaatschappij, om maar een andere bedrijfstak te noemen, weet veel beter hoe ze met schades moet omgaan dan een bedrijf als NAM. Dus uiteindelijk hebben we gezegd: het is inderdaad beter om dit weg van ons te zetten en het niet zelf te willen doen. Initieel zijn we vanuit ons hart, vanuit "we zijn hiervoor verantwoordelijk en we gaan aan de bak" het gaan doen, maar later daalde het besef in dat we niet de goede partij waren om dit te doen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee, want in de notulen van het College van Beheer van de Maatschap lezen we dat u zich eind 2012 zorgen maakte over de hoeveelheid schademeldingen en de trage afhandeling van de schades. Waar maakte u zich de grootste zorgen over?

De heer **Van de Leemput**:

Precies wat u zegt. Die schades zijn vervelend genoeg. Als mensen die dan melden en het duurt een halfjaar voor er een reactie op komt, is dat gewoon niet goed genoeg. Kijk, zo'n schade is wel iets wat je iedere dag voelt, hè. Als iemand in zijn woonkamer een scheur in de muur heeft zitten, zit die iedere dag tegen die scheur aan te kijken. Dan kun je wel zeggen "nou ja, een scheur in de muur, dat is allemaal niet zo belangrijk", maar als je er iedere dag tegen aankijkt, is dat niet fijn.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En die zorgen? U zei net al: we wilden het afhandelen van de schade goed doen, om draagvlak voor de gaswinning te behouden. Zat er hier ook een zorg bij het afhandelen van de schades?

De heer **Van de Leemput**:
Hoe bedoelt u "zorg"?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Zorg voor het draagvlak: als we de schades niet goed afhandelen, dan ...

De heer **Van de Leemput**:
Dat is logisch. Het eerste stuk was heel simpel. Toen ik vroeger met mijn moeder ging picknicken in het bos, moest je het opruimen als je troep maakte. Dat gevoel had ik hier persoonlijk: we hebben iets gedaan, dat is niet goed, dus daar moeten we mee aan de bak. Dus mouwen opstropen en aan de bak. Later denk je: ik werk hier wel hard aan en met mij de hele NAM, maar als je kijkt naar het resultaat, naar hoe snel het gaat, is dat nog niet wat je noemt goede service voor de Groninger.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Wat heeft u gedaan om die service te verbeteren?

De heer **Van de Leemput**:
Meer schade opschalen. Het is een continu proces. Als je de notulen doorleest, zie je dat het regelmatig voorbijkwam. Het was niet zo dat mensen dachten dat het oké was; iedereen zei dat het sneller moest. Wij zijn aan de bak gegaan, maar ja, dat was een klus.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Ja. En dan in 2013 en 2014 zet NAM een aantal concrete stappen op schadegebied. Er komt een nieuw schadeprotocol en een handboek voor aardbevingsschade. Onderdeel hiervan is de schadecontour. Gemelde schades buiten deze contour neemt NAM niet meer in behandeling. Waarom werden deze stappen gezet?

De heer **Van de Leemput**:
Ik refereerde net al een beetje aan dat protocol. Initieel waren we met iedereen met de beste bedoelingen aan de slag, maar later merkte je dat je voor een operatie van die schaal toch een soort van guideline nodig hebt hoe je het moet doen. Die contour had daar ook mee te maken. Er is later heel veel gediscussieerd over die contour. Het is een lastig ding. Maar het is evident dat als iemand schade heeft in Maastricht, die schade niet uit Groningen komt. Dus ergens tussen Maastricht en Groningen zit een lijn waarvan je redelijkerwijs kunt zeggen: als je buiten die lijn zit en je hebt

schade, is dat heel vervelend, maar dat heeft dan toch echt niet te maken met het veld in Groningen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Dat begrijpt iedereen, alleen de hamvraag is ...

De heer **Van de Leemput**:
... waar zit die lijn?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Precies.

De heer **Van de Leemput**:
Daar heb ik mee geworsteld, mijn opvolgers hebben ermee geworsteld en uiteindelijk is die contour ook nog een keer in de Tweede Kamer behandeld. Dat is een hele moeilijke. Meteen toen we die lijn hadden, kwamen we een keer bij de ombudsman ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
We gaan even een stap terug. U zegt: meteen toen we de lijn hadden. Op basis waarvan is die lijn vastgesteld?

De heer **Van de Leemput**:
De lijn is vastgesteld op basis van technische inzichten die zeggen dat er bij een beving een bepaalde grondversnelling hoort, dus hoe je huis trilt. Op een zeker moment kom je dan terecht op een niveau van trilling dat vergelijkbaar is met een vrachtwagen die door je straat rijdt, of zoiets; er zijn normen voor in Nederland. En bij die normen moet je ervan uitgaan ... Kijk, als er een vrachtwagen door je straat rijdt, kun je niet zeggen "dat is een aardbeving". Dus bij dat niveau moet je het afkappen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Dus de schadecontour is bepaald op basis van de reikwijdte van de grondversnelling.

De heer **Van de Leemput**:
Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
En toen is die lijn ergens getrokken naar het inzicht van experts, of ...?

De heer **Van de Leemput**:

Ja, er zijn technische mensen die hebben gezegd: dit is de lijn waar de grondversnelling dusdanig wordt dat die geen aardbevingsschade oplevert binnen de norm die daarvoor in Nederland is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En die technische mensen waren bij u in dienst?

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Nou, dat is ... Even kijken hoor. Want de heer Van Elk heeft dat onderzoek geleid ... Ik denk dat dit door een externe professor mede ontwikkeld is. Maar zoiets.

Overigens, als ik even door mag bouwen hierop? De problemen waren al vrij onmiddellijk duidelijk. Want een paar maanden daarna zat ik dus bij de ombudsman en die zei: "Tja, meneer Van de Leemput, u hebt nu wel een probleem. U heeft die lijn getrokken. Alle begrip dat zo'n lijn er moet zijn. Maar ik heb nu iemand die woont in een straat waar drie maanden geleden schade opgenomen en toegekend is, en nu zegt u dat u bij de buurman niet langskomt." Ja en dat is een van mijn leerpunten. Ik snap dat. Ik snap dat je zegt: mijn buurman heeft schade uitgekeerd gekregen; ik krijg die niet omdat er nu een lijn staat: wat betekent die lijn? Dus die lijn is heel moeilijk. Technisch kun je zo'n lijn trekken; je kunt het uitrekenen en klaar. Maar om zo'n lijn geaccepteerd te krijgen, zeker in een proces dat al bezig is, waar je het initieel allemaal nog niet zo strak op de bril had staan en dus iets hebt toegekend? Dan kun je niet zo makkelijk zeggen: ik stop ermee.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In de eerste verhoorweek waren er een aantal grondexperts die zeiden: die grond in Groningen is zo complex dat je die grondsnelheden niet makkelijk met een lijn kan trekken, daarvoor moet je veel meer onderzoek doen. Heeft u dat nog meegekregen?

De heer **Van de Leemput**:

Ik heb die verhoren niet gehoord. Ik weet wel dat die grond complex is. Een van de problemen die we hadden toen we ons afvroegen "hoe erg kan dit zijn?", was de vraag hoe sterk de aardbeving kan zijn onder de grond, maar eigenlijk nog veel belangrijker is de vraag wat dat betekent óp de grond, want daar staat dat huis dat er last van heeft. En het omrekenen van "onder de grond" naar "op de grond" heeft te maken met veenpakketten, kleilagen

en noem maar op. Tja, dat is een enorme klus. Er is wel een hoop extra inzicht gekomen de afgelopen jaren. Dat klopt, maar dat neemt niet weg dat er binnen de onzekerheden toch ergens een punt moet zijn tussen Maastricht en Groningen waar je zegt: tot hier en niet verder. Maar dat is een technisch antwoord en ik heb ook beschreven wat de dynamiek daaromheen is en hoe moeilijk die is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ook lopen in 2014 de voorbereidingen voor de oprichting van een uitvoeringsorganisatie die in opdracht van NAM schades gaat afhandelen, het latere Centrum Veilig Wonen (CVW). Waarom wilde NAM deze uitvoeringsorganisatie oprichten?

De heer **Van de Leemput**:

Bedoelt u waarom wij het wilden oprichten of waarom wij het niet meer zelf wilden doen?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Misschien is dat wel dezelfde vraag. Als u het opricht, wilt u het niet meer zelf doen.

De heer **Van de Leemput**:

Uit de roep in de maatschappij "een slager die zijn eigen vlees keurt", was duidelijk dat wij als NAM niet betrouwbaar waren. Ik vind dat persoonlijk jammer, maar ik begrijp dat. Dan moet je ook zeggen: dan moeten wij het niet doen. Dan kan ik nog zo mijn best doen, jammer, maar dit is niet geloofwaardig. Dus hebben we gezegd dat we het op afstand moeten zetten. Dat is een.

Het tweede was het punt dat de kerncompetentie van NAM het produceren van olie en gas is. Er zijn partijen die veel meer verstand hebben van schadeafhandeling en er zijn partijen die veel meer verstand hebben van het versterken van huizen. Want ook daar was NAM vol ingedoken. Dat was logisch, we moesten het immers veilig maken, maar aan de andere kant was NAM niet een expert op gebouwengebied. Dus hebben we gezegd -- de conclusie: we moeten dat van ons af zetten en beleggen bij een centrum dat daar verstand van heeft.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Een van uw medewerkers, Johan de Haan, Asset Manager bij NAM, zei in zijn

verhoor dat het was omdat de NAM omver werd getrokken door de belasting die de schadeafhandeling opleverde.

De heer **Van de Leemput**:

Uh ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Klopt dat?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, het zijn heel sterke woorden. Nogmaals, wat meespeelde -- ik zei het u net al -- was het steeds vergroten van de capaciteit plus dat het niet onze kerncompetentie was. Om een voorbeeld te geven van waar we tegenaan liepen: als je drie schadegevallen hebt, maak je drie mappen in een kast en dan heb je het keurig bijgehouden. Als je er 10.000 hebt, heb je een heel filingsysteem nodig. Dat filingsysteem moet wel veilig en toegankelijk voor iedereen zijn. Een verzekeringsmaatschappij heeft zo'n systeem voor schadegevallen. NAM had dat niet, dus wij hebben zelf iets gebouwd, maar hebben uiteindelijk gezegd: dit moet professioneler.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja. Hoe kijkt u eigenlijk terug op de keuze om het Centrum Veilig Wonen op te richten?

De heer **Van de Leemput**:

Ik denk dat dat een goede keus was. Als u mij nu om reflectie vraagt, denk ik dat we het eerder hadden moeten doen. Dat gezegd hebbende, als we toen dit begon in Huizinge, hadden gezegd "dit is heel belangrijk, we gaan een centrum oprichten om hier actie op te ondernemen" was ook niemand blij geweest. Ik denk dat we toen terecht de handen uit de mouwen hebben gestoken. Je kunt je altijd afvragen of we dat anders of beter hadden moeten doen. Misschien wel, maar er was toen geen andere optie dan de handen uit de mouwen steken. En ik denk dat de keuze om het uiteindelijk van NAM weg te halen, een heel logische keuze was.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik wil even naar het moment waarop Staatstoezicht naar aanleiding van de aardbeving van Huizinge zelf enige analyses gaat uitvoeren. Op 13 september 2012 presenteert de inspecteur-generaal, de heer De Jong, die

we gisteren ook gehoord hebben, de eerste bevindingen en analyses aan u. Wat is uw reactie?

De heer **Van de Leemput**:

Ik ben er behoorlijk van geschrokken. Het was net een maand na Huizinge en toen kwam de boodschap: die 3,9 zou weleens niet het maximum kunnen zijn. Wij zijn er met zijn allen op gedoken. Staatstoezicht heeft het als eerste gezegd. Wij hebben gezegd: dit is verontrustend en dit is belangrijk. Wij zijn dus zelf aan de slag gegaan. U vroeg al of wij die expertise in huis hadden. Nee, maar die hebben we toen wel in huis getrokken. We hebben experts van Shell en Esso erbij gehaald, we hebben externe professoren erbij gehaald en ook KNMI is gaan kijken. Gezamenlijk kwamen we tot de conclusie: SodM heeft gelijk. En dat hebben we ook gezamenlijk neergezet. We vonden toen toch wel belangrijk dat we daar zo veel mogelijk gezamenlijk in optrokken. We dachten dat het de Groningers of Nederland niet zou helpen als SodM dit zegt en NAM dat en KNMI weer iets anders. Dus we hebben de koppen bij elkaar gestoken, en op een heleboel punten waren we het helemaal eens met de nieuwe conclusies. Die waren niet leuk, maar die waren wel duidelijk.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe kan het dat NAM niet zelf op deze analyse kwam?

De heer **Van de Leemput**:

Wij leefden gewoon onder de perceptie dat die 3,9 het maximum zou zijn. Daar leefde iedereen onder.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En na die beving?

De heer **Van de Leemput**:

Tja, dat hebben we te laat geanalyseerd. Ik weet nog dat het eerste wat binnenkwam van die beving was: het is 3,6, dus dat is nog steeds onder de 3,9. Dat bleek dus fout te zijn.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus te laat de urgentie gevoeld om direct te handelen. Daar was SodM gewoon sneller mee.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, absoluut. Alle credits naar SodM, want zij hebben gezegd: dit klopt niet. Uiteindelijk heeft dat een heleboel actie getriggerd van alle partijen die betrokken waren: KNMI, TNO, NAM.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wat zegt dat over de rol en de verantwoordelijkheid die NAM op dit punt heeft?

De heer **Van de Leemput**:

U zegt terecht dat wij daar nieuwsgieriger naar hadden moeten zijn. Dat heeft de OVV vastgesteld. Mijn opvolger heeft er excuses voor aangeboden. Dat staat als een paal boven water; wij hadden wakkerder moeten zijn.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U zegt "nieuwsgieriger", maar het is ook de wettelijke plicht om hier scherp op te zijn. En dan vindt er zo'n beving plaats: is het dan niet nalatig?

De heer **Van de Leemput**:

Zo sterk zou ik het niet willen zeggen. Het is niet zo dat we helemaal niks gedaan hebben. Wij hadden een rapport liggen dat zei: het is maximaal 3,9. Iedereen leefde bij dat rapport. Dat rapport kenden de provincies, de overheid kende het, Staatstoezicht kende het, het KNMI ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar dan vindt die beving plaats en dan wordt er niet direct geacteerd.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, er is vrij direct geacteerd. Ik weet niet precies wanneer, maar de eerste boodschap was: 3,6, dus onder 3,9. Vrij snel daarna kwam SodM, niet alleen vanwege Huizinge maar het hele patroon analyserend, met het inzicht dat er meer aan de hand was.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En dan nog is het de wettelijke taak om te zorgen dat er veiligheid is. U zegt: we waren niet nieuwsgierig genoeg. Maar het is natuurlijk wel de opdracht om het scherp te hebben.

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Als u mij toen gevraagd had of ik het op de bril had, had ik u dat rapport gegeven waar die 3,9 in stond. Het is gevraagd toen, hè. De provincie heeft

het gevraagd. Staatstoezicht had het rapport ook. Dus ja, we hadden nieuwsgieriger moeten zijn, maar we waren collectief niet nieuwsgierig genoeg, als ik het zo mag zeggen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nog even over mijn kwalificatie van "nalatig", mijn vraag of het niet nalatig was. Nalatig is het natuurlijk ook als je verder geen stappen neemt. De stappen om de analyses uit te voeren werden genomen door SodM, niet door NAM. Dus alsnog mijn vraag: is het dan niet nalatig?

De heer **Van de Leemput**:

Ja, kijk, eentje moet de eerste zijn. Ik ben SodM dankbaar dat ze ons gewaarschuwd hebben en wij hier bovenop gesprongen zijn. Zodra we dit wisten, heb ik de registers vol opengetrokken om dit verder te begrijpen en meer studies te doen. We hebben toen een enorm studieprogramma opgezet. We hebben een paar honderd miljoen aan studies gedaan, waardoor we nu veel meer weten dan toen. Nogmaals, dat had eerder moeten. Het antwoord op de vraag hoeveel eerder dat had gekund, weet ik ook niet precies, maar het is helder dat het beter eerder had kunnen gebeuren.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Als ik het mag samenvatten, was u blij met de verantwoordelijkheid die SodM oppakte, een verantwoordelijkheid die u als NAM eigenlijk had.

De heer **Van de Leemput**:

Het is het verkeerde woord om te zeggen dat ik "blij" was met de boodschap dat die bevingen sterker zouden zijn dan 3,9. Maar laat ik het zo zeggen: ik heb slecht nieuws liever op tafel dan dat ik het niet weet. Dus in zoverre was ik blij dat het er was en dat we er dus op konden gaan acteren.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja. Dan wil ik nog even ingaan op een punt dat we gisteren hoorden in het verhoor van Jan de Jong. Die spreekt op 13 september met u. U geeft hem aan dat u ook geschrokken bent. In dat gesprek geeft u aan dat u het KNMI beschouwt als uw belangrijkste adviseur. Jan de Jong zegt dan: "Nee, jij hebt je eigen onderzoekers en engineers en je hebt Shell Rijswijk. KNMI is ónze belangrijkste adviseur, niet die van jou, en nee, die kan niet van allebei zijn." Daarbij heeft hij ook nog gezegd dat NAM betaalde voor KNMI. Kunt u

reflecteren of ingaan op die uitspraken die de heer De Jong gisteren heeft gedaan?

De heer **Van de Leemput**:

U noemt heel veel dingen tegelijk. Ik zal ze proberen uit elkaar te trekken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja. Een citaat vanuit het verhoor, inderdaad. Daar mag u op reageren.

De heer **Van de Leemput**:

De eerste vraag is wie wie adviseert. Dat probleem is eerder opgekomen. We hebben daar met Staatstoezicht ook weleens discussies over gehad. Ik zie het punt ook wel dat Staatstoezicht zegt: "Ja, kijk eens, dat jullie een studie doen en daar externe adviseurs voor gebruiken is prima. Wij controleren die studie. Daar gebruiken we ook externe adviseurs voor en dan moeten we wel zorgen dat we niet dezelfde adviseurs gebruiken, want dat klinkt te dichtbij." Dat punt hebben we dus weleens besproken. Toen hebben we gezegd: nou, dan gebruiken wij die en die. Dus dat algemene punt is valide.

In het geval van KNMI in dezen was ik mij er niet van bewust dat wij niet iets mochten doen met KNMI. Het specifieke punt "mag je adviseurs of KNMI betalen?" is een moeilijk onderwerp, want we kunnen niet verwachten dat mensen voor ons werk doen en wij die mensen dan niet betalen. Wat we in dat soort gevallen doen, is het geld beschikbaar stellen, maar bijvoorbeeld de regie voor de studie wegleggen. Op een zeker moment zei de provincie Groningen -- dat was ook in 2012 -- dat zij ook een studie wilden. Toen hebben we gezegd: prima, dat is gezond en verstandig. Wij hebben dat gefinancierd, maar de provincie Groningen heeft het verder beheerd, daar hebben wij ons niet mee bemoeid.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus de opdracht en de formulering voor die opdracht lagen niet bij de NAM?

De heer **Van de Leemput**:

Van die studie van de provincie, bijvoorbeeld?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja.

De heer **Van de Leemput**:

Nee. Nee, inderdaad, die lagen bij de provincie.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dat lijkt me toch ingewikkeld. U wilt iets weten, maar heeft de expertise niet in huis, die zit bij KNMI. Hoe wordt dan geregeld dat de opdracht wordt geformuleerd en gegeven?

De heer **Van de Leemput**:

In sommige gevallen vragen we het rechtstreeks aan het KNMI en hebben wij de opdracht. Maar als de provincie zegt ook graag een onderzoek te willen, is het niet aan ons om die opdracht te geven, terwijl wij dan wel de provincie faciliteren, want de provincie heeft beperkte middelen en het zou niet goed zijn als ze uit die middelen dit soort studies moest betalen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. Dus soms kon u wel het KNMI gewoon een opdracht geven en daar werd dan ook voor betaald.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, ik kan mij dat zo een-twee-drie niet voor de bril halen, dus dat weet ik niet, maar ik kan mij voorstellen dat dat af en toe gebeurd is, ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké.

De heer **Van de Leemput**:

Overigens, het uitbesteden van onderzoek hebben we later ook wel gedaan, hè. Toen we dachten "hoe erg is dit?", was een van de vragen die optraden hoe sterk een normaal gemetseld Nederlands huis is. Want iedere aardbevingsexpert zal zeggen dat de manier waarop wij in Nederland huizen bouwen niet heel erg aardbevingsbestendig is. Begrijpelijk, want we hebben hier niet zo veel aardbevingen. In Italië zijn hier faciliteiten voor. Je kunt er een huis bouwen en dan gaan schudden om te kijken hoe sterk het huis is. We gaan dan niet zelf zo'n tafel bouwen, maar we sponsoren het en betalen ook het onderzoek om daar zo'n huis te bouwen. Nederlandse metselaars bouwen dat daar en dat wordt dan getest.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Helder.

De heer **Van de Leemput**:

Zo hebben we het tijdens het hele onderzoek gedaan; we hadden het besef

dat dit complex was en dat we dus de goede expertise erbij moesten halen en dat we ook moesten zorgen dat het klopte. Dat wil zeggen dat we dus heel veel externe instituten gebruikt hebben en ook nog eens heel veel externe mensen om te reviewen wat we gedaan hadden. Ik ben daar een keer bij geweest; er zat een zaal vol professoren te bekijken wat wij studeerden, om te zorgen dat het klopte en gedragen werd, en het niet iets was wat bij ons in een achterkamertje was bedacht. Want op het moment dat we zeggen "wij hebben dit zelf bedacht en hier is onze expert", zal de kritiek ongetwijfeld zijn: NAM, jullie zijn niet onafhankelijk.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

De discussie met De Jong ging dus over het feit dat jullie eigenlijk gebruikmaakten van hetzelfde instituut, dezelfde expertise. Hij heeft ook nog aangegeven: ik heb alles genoteerd en weer teruggestuurd. Hij gaf aan: ik kreeg een verslag terug waar allemaal correcties in zaten.

De heer **Van de Leemput**:

Ik heb toevallig dat stukje gehoord. Ik kan het mij niet herinneren. Sorry. En ik heb ook niet de tijd gehad om het uit te vlooien.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nee. Oké. Het staat u niet bij waar die correcties in zaten.

De heer **Van de Leemput**:

Nee. Wat mij wel bijstaat van die vergadering, is dat de urgentie heel hoog was. De boodschap was heel helder, niet alleen inhoudelijk maar ook de boodschap van de heer De Jong: Meneer Van de Leemput, Bart, dit moet beter.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Er was ook kritiek van de toezichthouder op NAM over het doen van meer onderzoek naar het reduceren van seismiciteit. Hoe beoordeelde u deze kritiek?

De heer **Van de Leemput**:

Als ik het 2012-moment vergelijk met de brief uit 2009, is er een wereld van verschil. Staatstoezicht en de heer De Jong zijn uitstekende toezichthouders. Zij zijn uitstekend in staat om mij als NAM-directeur te vertellen: dit is goed, dit is niet goed en dit moet beter. Die brief uit 2009 had niet die toon en had niet die impact. Dat is achteraf jammer, het was beter geweest als dat wél

geregistreerd was. Bij ons hebben we niet goed genoeg opgelet, maar Staatstoezicht is ook niet in de boom geklommen zoals ze dat in 2012 gedaan hebben.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het kwam niet urgent genoeg binnen?

De heer **Van de Leemput**:

Nee. Nee. Nogmaals, ik beschuldig SodM nergens van. Maar als ze nu zeggen "we hebben het in 2009 urgent gezegd, maar er is niks gebeurd", zeg ik dat daar wel een heleboel hindsight-gedachtes in zitten.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar is überhaupt het reduceren van seismiciteit ook niet een kerntaak en de verantwoordelijkheid van de NAM? Moet niet vol bovenaan de agenda staan hoe we ervoor zorgen dat we seismiciteit zo veel mogelijk reduceren?

De heer **Van de Leemput**:

We moeten gewoon zorgen dat we veilig opereren, dat dat veilig is voor de burgers in Groningen en dat dat de overlast minimaliseert. Voor 2012, en daarna ook nog wel een stuk, werd dat vertaald in "we moeten het veld gelijkmatig produceren". Dat komt ook regelmatig terug. In de jaren negentig is er meer uit het zuiden geproduceerd dan uit het noorden -- daar zijn allerlei technische redenen voor -- waardoor er best een drukverschil was. Er is toen vrij agressief een policy ingezet om dat recht te krijgen. Tegen 2010 was dat vlak. Toen dit begon, was de druk in het veld vlak. Dat is later vaak teruggekomen: produceer zo vlak mogelijk. Dat deden we ook. "Vlak" had twee concepten, namelijk in de tijd en in de plaats. In de plaats was het vlak en in tijd was er een klein issue met "vlak". Er wordt nu eenmaal meer gas geproduceerd in de winter dan in de zomer, maar de fluctuaties tussen winter en zomer zaten vooral in het zuiden. Dat was niet het gebied waar de meeste bevingen zaten. De productiefilosofie van het veld was wel degelijk gekoppeld aan "hoe krijgen we het zo vlak mogelijk". De tweede laag, die daaroverheen komt -- daar ging die brief uit 2009 over -- is dat er blokken aan de rand van Groningen zaten die eigenlijk nog op de originele druk zaten. Dan krijg je dus een drukverschil over een breuk. Zou dat iets kunnen zijn waar je naar kunt kijken? Daar hebben we regelmatig naar gekeken. Ik neem aan dat daar nu ook nog naar wordt gekeken. Dat gaf wel heel veel problemen. Die breuk zit er. Je zou kunnen zeggen: je moet die druk daar weghalen. Maar aan de andere kant waren dat niet net

de breuken waar de bevingen op zaten. Je kunt proberen om er een gat doorheen te boren, zodat het gas eruit loopt. Dat geeft echter ook weer instabiliteit, dus de vraag is of dat verstandig is. Uiteindelijk, met alle studies, heeft geen van de partijen gezegd: die randblokken moet je leeg gaan halen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Als ik u zo beluister, zegt u dus: we deden onze onderzoeken wel naar het reduceren van risico's.

De heer **Van de Leemput**:

Nogmaals, wij dachten dat het risico begrensd was. Als het over de productie van het veld ging, deden we dat zo vlak mogelijk. Dat was ook wat Staatstoezicht in 2012 zei: het moet zo vlak mogelijk gebeuren. Dat deden we al.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In hoeverre werd er toen ook gekeken naar de hoeveelheid en de productiesnelheid, dus: hoeveel halen we in een jaar omhoog en welke gevolgen heeft dat voor het veld? Werd daar ook naar gekeken?

De heer **Van de Leemput**:

De hoeveelheid productie was geen NAM-besluit, hè. Dat besluit werd ieder jaar genomen door de Maatschap. Of niet door de Maatschap Groningen, maar door GasTerra.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nee, precies. Daar komen we nog op. Dat was inderdaad niet het besluit van de NAM, maar jullie gaan toch ook over "hoe kunnen we de risico's beperken?". Ik kan me voorstellen dat dit een punt is dat op de agenda staat.

De heer **Van de Leemput**:

Dat is ook expliciet aan bod gekomen in 2012. Toen hebben we die brief gestuurd naar Staatstoezicht en de minister. Staatstoezicht en wij waren daarin helemaal aligned. We zeiden: als we de bevingen echt willen stoppen, moeten we het veld insluiten; als we dat niet doen, krijgen we bevingen. Ons is gevraagd wat het betekent als je minder produceert. Het antwoord was toen: als je minder produceert komen die bevingen verder uit elkaar te liggen. Met andere woorden: als ik nu 10% produceer zou een beving die

over een jaar zou gebeuren, dan over dertien maanden gebeuren. Dat verlaagt het aantal bevingen, maar het is er nou niet een waarvan je zegt: tjonge ... Ik bedoel, we hadden niet het gevoel dat we daarmee de Groningers zouden helpen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dat is de film. In het volgende blok komen we daar op terug. Hoe kan het dat, ondanks dat NAM een heleboel informatie en kennis in huis heeft of experts aanschrijft, de noodzakelijke onderzoeken maar niet van de grond komen?

De heer **Van de Leemput**:

Bedoelt u in 2009, of in 2012?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Eigenlijk bedoel ik daarvoor, maar u kunt op beide momenten misschien antwoord geven.

De heer **Van de Leemput**:

Oké. Nadat in 2012 Staatstoezicht mij bij zich heeft geroepen en gezegd heeft dat er meer aan de hand is, zijn wij vol aan de bak gegaan. Toen zijn die studies opgestart en is in een jaar een nieuw winningsplan afgeleverd met hele dikke rapporten erbij met allerlei scenario's, peerreviewed. Kosten noch moeite zijn gespaard om daar vol in te gaan. Ik denk dat we in dat jaar heel veel geleerd hebben en dat er ook nog heel veel onzekerheden waren. Voor die tijd leefden we in de wereld van: 3,9 is het maximum. Er zijn issues en we moeten zorgen voor één loket, maar we hadden niet het gevoel dat er een bevingsrisico zat. Dat hebben we eerder besproken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Als ik het zo mag concluderen, schudde de beving van Huizinge de NAM wakker om meer onderzoek te doen.

De heer **Van de Leemput**:

Absoluut.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik wil heel concreet even met u inzoomen op de inhoudelijke conclusies van de analyse van de toezichthouder en de studies van NAM, waar u het net ook

met mijn collega over had, in het najaar van 2012. Even concreet: over welke conclusies zijn NAM en SodM het wél eens in januari 2013?

De heer **Van de Leemput**:

Wij waren het erover eens dat de bevingen sterker konden zijn dan 3,9. Op grond van KNMI-studies was er dan een schadeklasse VII mogelijk. Dat zegt dat het behoorlijke impact heeft, maar niet dat huizen instorten. Ook waren we het erover eens dat er meer moest gebeuren aan onderzoek. We hebben toen een programma voorgelegd dat SodM onmiddellijk gesteund heeft. Tevens waren we het erover eens dat we nog niet genoeg wisten om te zeggen: dit is zoals we verder moeten. Er is meer werk nodig.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Was er dan volgens u ook sprake van een toegenomen veiligheidsrisico?

De heer **Van de Leemput**:

Er was in ieder geval sprake van meer onzekerheid rond dat risico.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Van meer onzekerheid over dat risico?

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Betekent dit in NAM-termen, als operator, dat het ook een toegenomen veiligheidsrisico is als de onzekerheid toeneemt?

De heer **Van de Leemput**:

Ja, dat kan. Dat denk ik ook, ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus kan ik dan constateren dat er volgens u ook sprake was van een toegenomen veiligheidsrisico?

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U heeft het net al aangeraakt, maar ik wil het heel even concreet maken:

welke onderzoeken deden NAM en Shell zelf in deze periode, dus tot januari 2013?

De heer **Van de Leemput**:

Statistisch onderzoek: hoe is het bevingenpatroon geweest en wat leren we daaruit, uit die maximumbeving? We waren bezig met het installeren van sensors in het veld. Dat hadden we al. Dat stond opgelijnd, maar dat is versneld. Ook is er een begin gemaakt van het uitschetsen van wat we verder nog moesten doen. We hadden dat Groningenmodel. Dat is verbeterd en gebruikt om allerlei onzekerheden uit te lichten.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Welke bevindingen kwamen uit die onderzoeken?

De heer **Van de Leemput**:

Die bevindingen zijn precies dat stuk waar wij en Staatstoezicht het over eens waren: 3,9 is niet langer het maximum.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Oké. Dat is wat u net zei: er moet meer gebeuren; 3,9 is niet meer het maximum. Dat waren de bevindingen van de onderzoeken die u uitzette. U zei net al even dat het veiligheidsrisico was toegenomen omdat de onzekerheden waren toegenomen.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe zeker waren deze bevindingen?

De heer **Van de Leemput**:

Niets is zeker in deze wereld, maar dat het toegenomen was, was wel heel duidelijk. Daar hebben we ook op geacteerd. Als u vraagt wat we dan deden nu het was toegenomen, antwoord ik dat we acuut het veld zijn ingegaan om te zorgen dat het veiliger werd. Een veiligheidsrisico is iets wat je moet oplossen en aanpakken. We hebben een aantal maatregelen getroffen om dat te doen. Ik ga even het rijtje af. We zijn begonnen om, als een inspecteur in een huis met veel schade kwam, ook te kijken of zo'n huis nog wel veilig was. Dat heeft ertoe geleid dat we mensen uit hun huis gehaald hebben omdat het niet veilig was. Dat deden we samen met de gemeente,

want NAM heeft natuurlijk niet de autoriteit om tegen mensen te zeggen dat ze er niet mogen wonen. De gemeente heeft die wel. We hebben huizen gezien waar we stutten gezet hebben onder het motto "dit is niet veilig; er moeten stutten op die huizen". We hebben huizen gezien waar bijvoorbeeld een schoorsteen op stond die niet goed was. We maakten ons allemaal zorgen over een sterke beving, maar zo'n schoorsteen kan eraf vallen bij een veel mindere beving. We hebben dus tientallen zo niet honderden schoorstenen vervangen om dat probleem op te lossen. We zijn gaan voorlichten in de regio. Ruim voordat er heel gevaarlijke dingen gebeuren, bijvoorbeeld een huis dat structurele schade heeft, kan het zijn dat er een kast omvalt. We gebruikten toen het volgende voorbeeld. Als ik een kast koop bij de IKEA, zit er altijd zo'n dingetje aan om die vast te zetten aan de muur. Een hoop mensen gebruiken dat ding niet, maar in Groningen, met aardbevingen, is het wel belangrijk om dat vast te zetten. We zijn ook naar buiten gegaan met voorlichting, samen met de veiligheidsregio, om te zeggen: mensen, gebruik die dingen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus u had die onderzoeken. Daar kwamen bevindingen uit. U zegt: de bevindingen waren zeker, maar we moesten wel nog het veld in om ...

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Zoals u zelf al zei: het veiligheidsrisico was groter. Wij beseften dat dit risico dus gevaarlijk kon zijn.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wie beseften dat? U gaf net aan: we waren het SodM dankbaar. Maar mevrouw Muntendam van het SodM zei gisteren in haar verhoor dat de NAM Shell Rijswijk pas inschakelde voor nader onderzoek na een verzoek van het SodM, dus dat u wel wat aansporing nodig had. Klopt dat?

De heer **Van de Leemput**:

Oeh, dat weet ik zo niet. Ik zal niet ontkennen dat de boodschap van Jan de Jong, "hier is meer aan de hand", een heel duidelijke aansporing was, maar ik kan me voorstellen dat we SodM nodig hadden om dat te zeggen. Shell en Esso zaten er allebei behoorlijk in. We hebben beide laboratoria gebruikt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Zij zegt concreet: Shell Rijswijk werd pas ingeschakeld ná het verzoek van de toezichthouder.

De heer **Van de Leemput**:

Ik weet niet of ik een concreet verzoek heb gedaan om Shell Rijswijk in te schakelen. Als ik het lees als "pas nadat meneer De Jong mij bij zich geroepen heeft om te zeggen dat hier meer aan de hand is dan 3,9", dan herken ik dat beeld. Dat heb ik al eerder gezegd.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Mevrouw Muntendam zegt dat er nog een stap tussen zit. U gaf net al aan: wij waren dankbaar voor het onderzoek van SodM, ...

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

... want daardoor wisten wij beter hoe het zat en wisten we de risico's. U zegt net dat er sprake was van een toegenomen veiligheidsrisico.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Er is inderdaad een gesprek geweest om die conclusie van SodM met u te delen.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar vervolgens -- er zit nog een stap tussen -- is er een verzoek geweest van SodM om nader onderzoek te doen. Daarmee concludeer ik dat u dat niet meteen uit eigen beweging heeft gedaan, maar dat de toezichthouder moest zeggen: schakel Shell Rijswijk in.

De heer **Van de Leemput**:

Dat weet ik niet. Als mevrouw Muntendam dat zegt, zal zij zeker die indruk hebben, maar ik herken dat niet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar u deelt dus de constatering dat de aardbevingen in Groningen mogelijk veel zwaarder kunnen worden dan verwacht, met mogelijk meer en zwaardere schade als gevolg. Tegelijkertijd zien we in interne mails en

notulen -- u heeft net al gesproken over het draagvlak -- dat u zich zorgen maakt over de licence to operate van NAM.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Waarom maakt u in een brief aan minister Kamp van Economische Zaken dan toch bezwaar tegen een maatregel om de productie te beperken?

De heer **Van de Leemput**:

Ik maakte geen bezwaar tegen die maatregel, maar heb uitgelegd wat wij denken dat een productiebeperking zou doen. Ten eerste even om de context te geven. In die brief hebben we onze maatregelen neergezet, dus ook alle maatregelen die ik net noemde. Productiebeperking stond ook op die lijst. We hebben toen uitgelegd wat ik hier net ook uitlegde. Als je 10% van de productie afhaalt, komt de beving 10% later. Dat geeft tijd en dat is een overweging, maar wij denken: als we dat doen, wordt ... Kijk, het is goed om een maatregel te treffen, maar als ik naar Groningen gegaan zou zijn om te zeggen "ik heb alle bevingen 10% uitgesteld", denk ik niet dat mensen geapplaudisseerd zouden hebben.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Snapt u dat dit wel zo overkomt? Er komt een echt duidelijk advies van het SodM over productiebeperking. Snapt u dat het zo overkomt dat u dankbaar bent als het SodM zegt dat 3,9 niet meer houdbaar is, maar dat u niet meer dankbaar bent als u de productie daardoor moet beperken? Snapt u dat dit zo overkomt?

De heer **Van de Leemput**:

Ja, dat begrijp ik. Maar ten eerste is dit een beslissing van de minister. De minister krijgt verschillende adviezen. Hij heeft ons gevraagd om uit te leggen wat productiebeperking doet. Dat hebben we omschreven.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Heeft u bijvoorbeeld nog wel overwogen om het productieniveau van 2012 te hanteren als plafond?

De heer **Van de Leemput**:

Nee, dat was niet mijn besluit. De minister en GasTerra besluiten over productie.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Welke maatregelen waren dan dus wel nuttig?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, het hele lijstje dat ik u noemde. Zorgen dat we direct ingrijpen als er een onveilige situatie is. Mensen voorlichten over het risico. Mensen helpen met het risico. Ik had het net bijvoorbeeld over die kasten. We beseften ook wel dat niet iedereen op een ladder klimt om die kast vast te zetten. We hadden dus een speciale klusbus, samen met Fivelingo, een instituut voor mensen die ver van de arbeidsmarkt afstaan, om mensen te helpen met dat soort maatregelen. Om te beginnen is het actie en in het veld. Dat haalt echt risico's weg.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus u zegt eigenlijk net dat begin 2013 NAM zegt dat een productiebeperking geen invloed heeft op het totaal aantal bevingen of op de maximale magnitude, maar alleen op het tempo waarin de bevingen elkaar opvolgen. Mijn collega zei net al: dat is die vertraagde film.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe overtuigd was u daarvan?

De heer **Van de Leemput**:

Wat het meest speelde en waar we ons allemaal zorgen over maakten, is niet zozeer hoe vaak die bevingen zouden zijn, maar hoe sterk de sterkste beving zou zijn. Dat was 3,9, maar die was weg. Daar zat het probleem. Wij focusten echt op hoe we die 3,9 naar beneden zouden krijgen. Dat bevingen dan 10% later waren, zagen wij als ondergeschikt. Het probleem was dat we niet zagen dat met die productiebeperking de maximumbeving naar beneden ging.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar het verlagen van de gaswinning verlaagt wel de kans op aardbevingen per jaar ...

De heer **Van de Leemput**:

Ze schuiven verder weg, ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

... en daarmee dus ook het risico in een jaar. Alle risicoanalyses gaan over het gevaar dat iemand loopt in een jaar.

De heer **Van de Leemput**:

Op het moment dat u zegt "dit jaar is belangrijk en volgend jaar doet niet meer mee", dan hebt u gelijk.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee, dat is niet wat ik zeg. Ik zeg dat mevrouw Muntendam gisteren in haar verhoor aangaf dat je met productiebeperking in ieder geval het risico op aardbevingen in het opvolgende jaar beperkt.

De heer **Van de Leemput**:

Als we kijken naar de periode van een jaar, dan zou minder produceren in dat jaar, met één caveat, maar daar kom ik zo op terug, leiden tot minder bevingen in dat jaar. Die zouden dan doorschuiven. De caveat die ik zou willen maken is dat er een zekere mate van vertraging in het systeem zit. Ik zou daar niet op gewacht hebben. Ik zou het toch heel belangrijk vinden om de regio in te gaan en mensen voor te lichten en om te zorgen dat huizen veiliger worden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar als die vertraging erin zit, geeft een productiebeperking u toch ook tijd om weer te investeren in de versterkingsmaatregelen? Daarmee koop je tijd om Groningen in te gaan. Het geeft tijd voor voorlichting en het geeft tijd voor meer onderzoek.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, dat is correct. De vraag is hoeveel tijd.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U had dan toch tijd kunnen kopen ...

De heer **Van de Leemput**:
Dat had gekund.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
... door voor dat scenario te kiezen. Waarom heeft u dat niet gedaan?

De heer **Van de Leemput**:
Nogmaals, zoals ik zei was de focus op hoe sterk de beving zou kunnen zijn. Daar gebeurde niks mee. Daar was het punt waar wij op zaten te focussen, van: hoe krijgen we die bevingen terug? Die kregen we terug door te kijken wat er aan de hand is en te kijken hoe groot dat risico is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Dat snap ik. Bij de maximale magnitude zat dat grote probleem. Maar u geeft ook aan: we hadden tijd nodig, er moest meer onderzoek komen, we wisten nog niet alles. Als er dan een mogelijkheid ligt om die tijd te kopen, ook om met de Groningers te praten, om te versterken, om de schade te herstellen, om voor te lichten, waarom wordt die tijd dan niet gekocht door de NAM?

De heer **Van de Leemput**:
Nogmaals, dat is niet het besluit van NAM. De minister ziet al die dingen. De logica die u noemt, kan de minister ook bepalen. Die kan daartoe besluiten.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
U dringt er bij de minister op aan om de productie niet te beperken. Uiteindelijk neemt de minister dat besluit, maar u voert wel de lobby om dát niet te doen. U ondersteunt dat advies van SodM niet.

De heer **Van de Leemput**:
Ik heb dat advies inderdaad niet ondersteund.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Als u dat advies inderdaad niet ondersteunt, is dus de vraag waarom u op dat moment geen tijd heeft willen kopen voor al die belangrijke dingen waarvan u net zelf aangeeft dat u daar tijd voor nodig had en wilde nemen.

De heer **Van de Leemput**:
Die versterkingen zijn acuut uitgevoerd. Wij vonden het belangrijk om acuut in te grijpen. We hebben in de brief geschreven dat het bij een productiebeperking van 10% 10% later gebeurt. Dat is nuttig, maar dat is

nou niet zo materieel dat je zegt: heeft dat zin? Daar zit de balans van hoe belangrijk die productie is. Die keus kan alleen de minister maken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik heb hier een citaat van een vergadering van het College Beheer Maatschap op 2 november 2012. Daarin zegt u het volgende: "Aardbevingen veroorzaken onrust onder de bevolking en kunnen daardoor het draagvlak voor de gasproductie aantasten. Als duidelijk zou zijn welke maatregelen het aardbevingsrisico verkleinen, zou NAM niet aarzelen om die uit te voeren." Toch neemt u die maatregelen niet. U adviseert ook de minister om dat niet te doen. Dat begrijp ik gewoon niet.

De heer **Van de Leemput**:

Er is geen twijfel dat dat belangrijk was. Dat zei ik toen en dat zeg ik nu nog. We hebben een hele lijst maatregelen uitgevoerd, zoals de regio ingaan, zorgen voor versterken, zorgen dat gevaarlijke situaties opgelost worden. Als het gaat om een zwaardere beving, waar we toen bang voor waren, is het alleen de vraag of het dan uitmaakt als we minder produceren. Het was niet zozeer dat we de veiligheid niet belangrijk vonden. De vraag, de technische vraag was of minder produceren dan uitmaakt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Minder produceren maakte dus wel uit. U had in ieder geval tijd kunnen kopen.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, die logica ... We hebben dat ook uitgelegd: minder produceren levert vertraging.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U had tijd kunnen kopen om onderzoek te doen, om voor te lichten, om te versterken, wat u zo belangrijk vond, om schade op te lossen, om verder te onderzoeken. En toch gaat u lobbyen bij de minister: nee, dat moeten we niet doen. Dat begrijp ik gewoon niet. Dat terwijl u ook aangeeft in de vergadering van het College Beheer Maatschap: we zullen nooit aarzelen om aardbevingsrisico's te verkleinen. Het risico op die aardbeving voor het komende jaar kunt u verkleinen. U kunt tijd kopen voor belangrijke dingen. En toch doet u het niet.

De heer **Van de Leemput**:

Het is precies wat u zegt: je kunt tijd kopen voor dit jaar, en dan schuift dit het volgende jaar in. Dat heb ik ook in mijn brief aan de minister uitgelegd: kijk, dit stelt het uit, maar het lost het niet op.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar u had wel op een heel belangrijk moment, waarin tijd nog belangrijker is dan het normaal al is, tijd voor de versterking van onveilige huizen. U had dan meer tijd om het huis veilig te maken.

De heer **Van de Leemput**:

We hebben ervoor gekozen om dat acuut te doen door met man en macht het veld in te gaan. We hebben in een jaar tijd iets van 200 huizen aangepakt en onveilige situaties opgelost.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik heb hier ook een brief waarin u zegt: "NAM verwacht niet dat een productiebeperking" -- dat is wat u nu zegt -- "de ongerustheid bij de bewoners weg zal nemen. Een productiebeperking zou alleen schijnveiligheid bieden."

De heer **Van de Leemput**:

Dat is dat punt dat ik net zei. Als de beving na dertien maanden komt in plaats van na twaalf maanden, denk ik niet dat we daar substantieel iemand mee helpen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar als u nu zo met de commissie in gesprek bent, ziet u achteraf dan ook niet dat belang van het tijd kopen?

De heer **Van de Leemput**:

Laat ik even reflecteren op 2013 en de productie. Er is toen een recordproductie neergezet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Daar gaan we het ook nog met u over hebben, maar ik vraag u nu het volgende. Het SodM vond 3,9 niet meer houdbaar. Daar bent u dankbaar voor. Vervolgens komen ze met "verlaag de productie". Daar bent u niet dankbaar voor. U gaat lobbyen bij de minister, "doe dat niet", ...

De heer **Van de Leemput**:

Wij hadden daar een andere mening over.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

... terwijl er tijd gekocht kon worden voor alle belangrijke dingen die toen moesten gebeuren.

De heer **Van de Leemput**:

Ik heb het u uitgelegd. Ons ging het erom hoe sterk die beving kon zijn. Die tijd is belangrijk, maar we zijn vol aan de bak gegaan om te zorgen dat die risico's zo snel mogelijk verlaagd zijn.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Lag daar dus toch onder dat u er nog steeds van uitging dat dat hele veld dan leeggepompt moest worden?

De heer **Van de Leemput**:

Absoluut. Dat is een belangrijk punt dat u noemt. Dat was de gedachte die wij toen hadden. Als u mij nu vraagt "waar bent u nu?", is dat heel anders. Toen dachten we dat dit een maakbaar probleem was, als ik het zo mag zeggen. Toen dachten we: "Er is hier veel overlast, maar bijvoorbeeld in Duitsland, het Ruhrgebied, is ook veel schade. Dus als wij zorgen dat de schadeafhandeling goed komt en zorgen dat de boel veilig is door te versterken, dan gaat dat opgelost worden." Wij hadden toen niet voldoende op de bril hoe lastig die opdracht zou zijn. Ik denk dat dat ook een heel belangrijk inzicht is, dat ook later heel duidelijk vertaald is in een besluit dat dit dus niet zomaar kan en dat we het veld moeten insluiten. Ik denk dat u daar een punt hebt dat de spijker op de kop slaat. Wij dachten echt dat dit maakbaar is en dat dit een probleem was dat opgelost moest worden, maar dat Groningen wel geproduceerd zou worden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Met "maakbaar" bedoelt u dus: "We hebben een plan. Dat veld moet leeg. We kunnen dat plan voortzetten als we maar zorgen dat er draagvlak blijft en we de versterkingsoperatie goed doen."

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Kijk, als u zegt "dat veld moet leeg", is dat te sterk. Maar we hadden zoiets van "we zijn hier aan het produceren en we hebben een groot issue dat we moeten oplossen", maar we hadden toen nog niet op de bril dat we

dit niet moesten willen en dat we het veld gewoon moesten insluiten. Technisch gezien wel. Dat staat ook in de brief: als we hiervan af willen, moeten we het insluiten. Maar ik geloof niet dat iemand toen zei: we moeten gewoon maar helemaal stoppen. Achteraf zeiden we wel: dit moeten we gewoon niet willen. Dat punt hebt u dus absoluut goed.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Minister Kamp besluit in januari 2013 vooralsnog niet tot een productiebeperking. Wat heeft u in het najaar van 2012 en aan het begin van 2013 gedaan om dat standpunt bij Economische Zaken en de pas aangetreden minister over te brengen?

De heer **Van de Leemput**:

Mag ik nog even het standpunt waarover?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Als het gaat om de productiebeperking. De minister besluit niet over te gaan tot productiebeperking. SodM geeft wel een advies daartoe. Daar verschillen de meningen over tussen SodM en NAM. Wat heeft u gedaan om het standpunt dat u in die tijd had, over te brengen bij EZ, Economische Zaken, en de aangetreden minister?

De heer **Van de Leemput**:

Het belangrijkste stuk is de brief die we hebben gestuurd aan SodM met "dit gaan we doen". We hebben diezelfde brief twee dagen later ook naar het ministerie gestuurd, met de uitleg waar mevrouw Kathmann het over had. Daarin zeggen we wat onze ideeën zijn over wat er aan de hand is. Op grond daarvan heeft de minister besloten. De minister is natuurlijk ook naar de regio gekomen. Daar heb ik persoonlijk met hem gepraat, want hij wilde ook weleens zien wie de NAM-directeur was. Toen hebben we het ook heel sterk gehad over shadeafhandeling, over hoe je ervoor zorgt dat die fatsoenlijk gebeurt, over wat reëel en niet reëel is. Het ministerie stond er wel een beetje zo in dat er met meer dingen overlast voor burgers is -- er zijn mensen die wonen bij havens, bij snelwegen, noem maar op -- dus dat moest met mate. Wij hebben toen gezegd: interessant, maar wij vinden dat hier wel iets bijzonders aan de hand is. Dat is dus best een discussie geweest, maar ik denk dat die wel goed geland is.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Begrijp ik daaruit dat u en de NAM steviger waren op het belang van de inwoners dan het ministerie van Economische Zaken?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, stevig ... Laat ik het zo zeggen. Ik denk dat dit ook een stuk leerproces is. Als je zoiets ziet als mens, denk je: hier moet wat aan gebeuren. Ik denk dat er meer van dat soort dossiers in Nederland zijn. Het ministerie heeft meerdere van dat soort dossiers en heeft meer gevorderde gedachten over hoe dat wel of niet zou moeten. Dat is een gezamenlijk overleg, een leerproces; hoe moeten we het noemen?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dan gaat het over de veiligheid. SodM geeft aan dat hier inderdaad iets aan moet gebeuren en dat de productie naar beneden moet omdat de veiligheid van de Groningers op het spel staat. Daar verschillen jullie van mening over. Het valt ons op dat u zeer nadrukkelijk bezig bent met de communicatie en de afstemming met Economische Zaken. In een van uw mails aan de top van Shell schrijft u onder meer dat NAM ernaar streeft dat de regering een gebalanceerd perspectief op het issue krijgt. Wat bedoelde u daarmee?

De heer **Van de Leemput**:

Precies wat ik zeg. Ik denk dat degene die beslist, moet weten wat de voor- en nadelen van de maatregelen zijn. Er is in de Maatschap ook uitvoerig gepraat over wat er precies speelde. Daar zat de regering, of in ieder geval een hoge ambtenaar van de regering, bij. Daar zijn wel degelijk de voor- en nadelen van maatregelen bijvoorbeeld aan bod gekomen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En het issue ging over de productiebeperking.

De heer **Van de Leemput**:

Dat gaat over de hele lijst: welke maatregelen zijn nou precies nodig?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe heeft u geprobeerd een gebalanceerd perspectief bij het ministerie en bij de minister te krijgen?

De heer **Van de Leemput**:

Er is veel overleg geweest, ook in de Maatschap. Ik weet niet of u die

notulen gezien hebt of niet, maar er is toen heel veel vergaderd. Daarbij zijn heel veel aspecten aan de orde gekomen. We hebben daar bijvoorbeeld ook een keer de mogelijke maatregelen en de voors en tegens daarvan besproken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus er was u veel aan gelegen dat het perspectief dat de NAM had ook werd overgenomen door Economische Zaken en de minister.

De heer **Van de Leemput**:

Kijk, het is een bijzondere constructie dat de productie van het Groningenveld niet door de NAM-directeur bepaald wordt. Het gaat niet over mij, maar laten we even NAM zeggen. Van alle andere velden in NAM kun je gewoon als directeur zeggen: als dit onveilig wordt, sluit ik het in. Ik heb ook weleens projecten stilgezet en velden ingesloten. In de olie-industrie moet je dat doen als het niet veilig is. Voor Groningen kan dat niet. Daar zat een dilemma.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U wilde de productie ook niet naar beneden brengen.

De heer **Van de Leemput**:

Nee, maar los daarvan was er een enorm dilemma. Op het moment dat je Groningen insluit, creëer je ook een enorm tekort aan gas in het land. Ik kon het als NAM-directeur vrij terecht niet besluiten. Je kunt niet in een koude winter zeggen "ik stop er vandaag mee", want dan zit half Nederland in de kou. Het is terecht dat dit elders besloten wordt.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

De leveringszekerheid was niet iets waar u zich druk over hoefde te maken, maar u moest zich druk maken over de veiligheid van de Groningers.

De heer **Van de Leemput**:

Jawel, maar die leveringszekerheid was er eentje die bij ons wel hoog op de lijst stond. Kijk, wij wisten dat Groningen daar belangrijk voor was. Als het over het Groningenveld ging, wist heel NAM, ik en iedereen die daar rondliep, dat het belangrijk was dat Groningen op koude dagen, maar eigenlijk altijd, beschikbaar was om gas te leveren als dat nodig was. Dat zat heel diep in het systeem.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Welke stond bovenaan het lijstje, de veiligheid of de leveringszekerheid?

De heer **Van de Leemput**:

Daar zat dus het dilemma. Waar ik ook persoonlijk wakker van heb gelegen is: hoe moet je omgaan met dat dilemma? Daarom is het goed dat die keuze bij de minister ligt. Ik kon niet als directeur zeggen: weet je wat, ik sluit Groningen in. Misschien had ik technisch de controlekamer kunnen bellen om te zeggen dat we ermee stopten, maar dan had Nederland in de kou gestaan. Dat is dus niet goed. Daarom moet die afweging tussen enerzijds het landelijk belang en anderzijds de veiligheid en de impact in Groningen gemaakt worden door de minister, gecontroleerd door de Kamer.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U geeft aan dat u ook geen zicht had op de afweging als het gaat om leveringszekerheid.

De heer **Van de Leemput**:

Nee.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar als het gaat om de veiligheid?

De heer **Van de Leemput**:

Daar had ik natuurlijk zicht op. Daarom is het belangrijk dat dit helder op tafel ligt. Als de minister gedacht had dat het veilig was als hij de productie reduceerde, dan was dat ook een foute gedachte geweest. Wij vonden het belangrijk om uit te leggen dat productiereductie precies doet wat mevrouw Kathmann net zei, namelijk het uitstellen. Wij vonden het belangrijk om te zorgen dat dit op tafel lag.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nogmaals mijn vraag. Er zijn zaken belangrijk: de leveringszekerheid, maar ook de veiligheid. Dan is mijn vraag wat bovenaan stond. U zegt dat u het ook een dilemma vond en er 's nachts wakker van lag.

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Wat daar boven stond, was niet mijn keus. Dat is waar de minister voor moest ... Als NAM-directeur ben je best belangrijk in NAM, maar uiteindelijk

ben je niet de belangrijkste persoon in dit hele gebeuren rondom Groningen en leveringszekerheid in Nederland.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik begrijp het. De minister gaat over leveringszekerheid, maar u ging ook over veiligheid.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, maar het is te simpel om te zeggen: je hebt het probleem leveringszekerheid en je hebt het probleem veiligheid. Die problemen zijn gekoppeld. Daar zitten dus dilemma's. Dat thema komt steeds terug op dit dossier: er zijn dilemma's.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar de verantwoordelijkheid voor het een, de veiligheid, lag wel echt bij u. Dat geldt minder voor de leveringszekerheid.

De heer **Van de Leemput**:

Dat zou kunnen. Maar als ik zou zeggen "ik ben niet geïnteresseerd in leveringszekerheid; ik vind dit onveilig, dus ik sluit de boel in", dan had ik dat niet gekund. Het dilemma was groot. Hoe weeg je deze twee af? Daarom ligt dat bij de minister.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Maar omdat de verantwoordelijkheid voor de veiligheid bij u ligt, is het toch ook aan u om heel duidelijk dat signaal over te brengen aan de minister?

De heer **Van de Leemput**:

De brief die wij schrijven is behoorlijk duidelijk. Daarin zeggen wij: "Wij dachten dat het maximaal zoveel kon zijn, maar dat denken wij nu niet meer. Daar zit een probleem en daarom moeten wij een hele lijst aan maatregelen nemen. En ja, wij kunnen de productie uitschuiven, maar dat schuift het probleem voor ons uit. Dat maakt het niet veiliger in de zin van dat een maximumbeving minder wordt." U hebt helemaal gelijk: het was heel belangrijk om dat goed uit te leggen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik zit toch op dat punt van de productiebeperking, want dat is toch ook hét punt dat opvalt. Ik heb notulen gezien van verschillende vergaderingen. In een van die vergaderingen, begin november, wordt ook gezegd: we moeten

zorgen dat we een beetje invloed hebben op die briefing. Daarin wordt ook de koppeling gemaakt met dat ook het Rijk een gigantische omzet heeft door deze gaswinning. Dus ja, dat is ook een belang dat er speelt. Naar mijn mening blijkt uit die notulen dat niet alleen de leveringszekerheid een argument is om Economische Zaken op een bepaald pad te sturen, maar ook de centen. Klopt dat?

De heer **Van de Leemput**:

Centen spelen een rol, maar dat was niet het grote dilemma. Als u mij vraagt waar ik wakker van lag, was dat leveringszekerheid tegen veiligheid. Dat is de afweging. Er zat een hoop geld voor het Rijk in. Er zat ook een hoop geld voor de aandeelhouders. Dat moeten we niet ontkennen, maar dat was niet het echte dilemma waar ik mee worstelde. Zeker als u het heeft over inkomsten voor het Rijk: ik heb een hoop sympathie voor het Rijk, maar daar ga ik als NAM-directeur niet over. Daarvoor moet u echt bij het Rijk zijn.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dat is wel wat ik in de notulen lees: laten we ook de belangrijkheid van de financiën voor het Rijk nog maar even goed bij hen op het netvlies zetten.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, ik zie het punt. Ik hoorde Jan de Jong dat gisteren ook zeggen. Nogmaals, ik heb niet het hele interview gehoord. Hij zei: het is wel een lastige figuur dat de toezichthouder in hetzelfde ministerie zit als de partij die hier toch een hoop inkomsten uit krijgt. Maar het probleem is een beetje dat los van de inkomsten de afweging tussen leveringszekerheid en veiligheid toch speelde. Dat is een heel lastige afweging. Daar heb ik inderdaad persoonlijk wakker van gelegen, totdat ik erachter kwam dat dit weliswaar een belangrijk ding was voor de NAM-directeur, maar dat dit echt een nationaal issue is dat terecht bij de overheid ligt, en niet bij de NAM-directeur. Dan heb ik er nog steeds wakker van gelegen, maar wel op een andere manier.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Op welke manier dan?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, zorgen: hoe vliegen we dit goed aan? Alle problemen die u net benoemde bij schade en versterken en noem maar op, trok ik me wel aan.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Bent u erin geslaagd om dit gebalanceerde perspectief over te brengen, te laten landen?

De heer **Van de Leemput**:

Dat weet ik niet. Ik neem aan dat u ook nog met de minister spreekt. Ik denk dat u dat de minister moet vragen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U heeft natuurlijk wel gezien welke besluiten de minister nam en welke brieven er daarna kwamen vanuit het ministerie.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Was dat naar uw tevredenheid?

De heer **Van de Leemput**:

"Tevredenheid" is misschien het verkeerde woord. We hadden helemaal geen tijd om tevreden te zijn en ik voelde me ook absoluut niet tevreden. Het was een belangrijke milestone, maar het ging erom dat we aan de bak gingen om uit te zoeken wat er precies aan de hand was, om te versterken en schade op te lossen. Dus het gevoel van tevredenheid ... Nee, het was meer zo het gevoel dat er een enorme uitdaging lag.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik kan me voorstellen dat het ook een spannend ding is, het wel of niet verlagen van de productie, dat het spannend is of een minister dat besluit wel of niet neemt. Dat doet iets met de NAM.

De heer **Van de Leemput**:

Dat was niet mijn grootste zorg, moet ik eerlijk zeggen. Mijn grote zorg was: hoe zorgen we ervoor dat we hier veilig zijn en dat we de bevolking meenemen. Ik geef een voorbeeld, een anekdote uit die tijd. Dit is ergens in januari aangekondigd, met een kabinetsbesluit op vrijdag. Wij zeiden als NAM: "Interessant. We hebben een hoop respect voor het kabinet, maar het kan niet zo zijn dat mensen als de commissaris van de Koningin en burgemeester Rodenboog op vrijdagmiddag horen, als ze toevallig de radio aan hebben staan, dat het kabinet dat besloten heeft." Wij hebben gezegd:

wij zouden dat graag van tevoren met hen bespreken. Ik beschuldig niemand, maar de protocollen in Den Haag zijn dat als het kabinet iets gaat besluiten, het dat niet met Jan en alleman gaat bespreken. Nou, dat is even opgelopen, maar we hebben uiteindelijk met de heren Van den Berg en Rodenboog gepraat om ze voor te bereiden, zodat het hen in ieder geval niet rauw op het dak zou vallen. Dat was het soort dingen waar we toen zorgen om hadden.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik vroeg net of dat gebalanceerde perspectief is geland bij EZ. U heeft in ieder geval voldoende contact gehad onderling.

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Het Groningenveld is een samenwerking tussen de Staat en Shell/Esso. Dat is belichaamd in de Maatschap. Dat is een maatschapstructuur. Daar kun je je van afvragen of dat zo is, maar dat doet er even niet toe. Er zit dus een college om die Maatschap te beheren. Daar zitten twee mensen van EBN, iemand van Shell en iemand van Esso. De NAM-directeur zit er ook, als toehoorder. Daar worden die discussies gevoerd, of in ieder geval een stuk van die discussies. Die zijn heel intensief geweest in die tijd. Normaal vergadert dat gremium een keer per twee, drie maanden, maar toen was er iedere week een vergadering.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U gaf aan dat er ook een brief naar EZ is gegaan. Die brief is ook voor die tijd in conceptversie zelfs heen en weer gegaan. Was het gebruikelijk dat die contacten zo nauw waren?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, in dit dossier waren er wel issues die dat zo maakten. Toen we wisten dat die 3,9 waarschijnlijk niet te houden was, zaten we met een bestuurlijk probleem: SodM, wij, het KNMI en de overheid. Als je dat weet, kun je er niet op blijven zitten als directeur en moet je zeggen: dat moet naar buiten. Maar die conclusie is ook niet zo hard op dag één. Er zijn toen heel veel conceptresultaten gedeeld en conceptbrieven geschreven. Er werd gezegd: als dit resultaat inderdaad hard wordt, dan moeten we die brief schrijven. Ik weet niet of het u is opgevallen, maar het rapport van het KNMI is op dag één geschreven en onze brief aan Staatstoezicht is geloof ik de middag van dezelfde dag geschreven. Staatstoezicht heeft de dag erna een uitgebreide brief aan het ministerie gestuurd. Zo'n brief wordt met zorg geschreven,

door KNMI, door ons, door Staatstoezicht. Dan zit je met een figuur van: hoe doe je dat nou? Overigens is de dag erna de minister er ook mee naar buiten gekomen. We hebben toen wel geworsteld met de vraag hoe je ervoor zorgt dat je niet dingen onder de pet houdt, maar wel zorgvuldigheid betracht met het proces, zodat je niet bij het minste of geringste van "oeh, dit zou fout kunnen zijn" van alles naar buiten gooit waar niemand wat aan heeft.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nee. Er wordt dus goed afgestemd tussen ...

De heer **Van de Leemput**:

Die brief was goed afgestemd, maar niet alle brieven worden goed afgestemd.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké, er was dus goede afstemming tussen het ministerie en de NAM. Dat was niet gebruikelijk, maar bij bepaalde zaken, zeker na de beving van Huizinge, meer.

De heer **Van de Leemput**:

Specifiek overigens over dit soort brieven: die werden natuurlijk gestuurd vanuit de Maatschap. Dat was het gremium dat die moest sturen. Geen NAM-directeur ondertekent, maar iedereen in de Maatschap las die brieven mee en leverde commentaar.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Toch nog even terug naar een mail. In een van uw mails schrijft u dat het van belang is om de snelheid waarmee de zaken zich ontwikkelen af te remmen.

De heer **Van de Leemput**:

Ik denk dat dat relateert aan het punt dat ik net beschreef. Ik denk dat het belangrijk was dat we dit zorgvuldig deden. Dat zei Jan de Jong ook al: we hebben ernaar gestreefd om zo veel mogelijk consensus te hebben over wat de conclusies waren. Ik denk dat we daar voor een deel wel in geslaagd zijn door te zeggen: ja, er zijn nu allerlei modellen; laten we zorgen dat we de koppen bij elkaar steken en dat we in ieder geval consistent zijn op wat er technisch aan de hand is. Ik denk dat dit in die paar weken tijd wel bereikt is.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

"De snelheid afremmen" klinkt in mijn oren als "er is urgentie". Er is juist veel snelheid nodig.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, maar wel zorgvuldig. En dat is een balans. Het is niet zo dat wij graag iets voor Kerstmis wilden hebben, maar we wilden het wel zorgvuldig doen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. Was dat aansturen op onderzoek ook een manier om het besluit af te remmen?

De heer **Van de Leemput**:

Nee, dat aansturen op onderzoek was hartstikke nodig. We zaten op 3,9, maar daar zaten we niet meer. We moesten dus weten wat er aan de hand was. Die discussie was heel kort, ook met SodM. Volle steun voor al het onderzoek.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In de notulen van het College Beheer Maatschap zien we dat u door de inbreng van de regeringscommissaris voortdurend goed op de hoogte bent van wat er op het ministerie speelt. Was dit behulpzaam voor de NAM?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, het was een tijd van veel onzekerheid. Van de observerende persoon van de regering hoorde ik dat dit ook bij de overheid speelde: hoe moet dit nu precies? Als er een groot probleem is, praat je er samen over hoe dat opgelost moet worden. Dat was de stijl van het gasgebouw; we zaten daar ook samen met de overheid. Daar was de Maatschap voor bedoeld en daar is die toen ook voor gebruikt. Dat kunt u lezen in de notulen. Dat is een hele actieve discussie geweest.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké, dank.

De **voorzitter**:

We zijn nu een kleine twee uur bezig. Ik stel voor dat we echt even schorsen.

De heer **Van de Leemput**:

Dank u.

De **voorzitter**:

Ik verzoek de griffier om u en de heer Veldhuizen even naar buiten te begeleiden. We gaan over een kwartier verder.

De vergadering wordt van 11.25 uur tot 11.41 uur geschorst.

De **voorzitter**:

We gaan verder met het verhoor van de heer Van de Leemput. Ik verzoek de griffier om hem en zijn begeleider, de heer Veldhuizen, naar binnen te begeleiden.

Ik geef het woord aan mevrouw Kathmann.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In januari 2013 worden de inwoners van Groningen geconfronteerd met het nieuws dat de aardbevingen in de omgeving mogelijk veel zwaarder kunnen worden dan tot dan toe was aangenomen. Welke impact heeft dit nieuws volgens u gehad op de inwoners van Groningen?

De heer **Van de Leemput**:

Ik denk heel veel impact. Er was al een heleboel onrust, en die is behoorlijk versterkt. We hebben toen in een sporthal een sessie gehad met burgemeester Rodenboog, minister Kamp en ik. De onvrede die daar naar boven borrelde, was groot. Dat was een stukje van "het kan erger worden dan het was", maar ook een stukje frustratie dat er al ruim zat.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe ging die bijeenkomst?

De heer **Van de Leemput**:

Er waren heel veel mensen. Daar zullen ongetwijfeld heel veel meningen geweest zijn. Ik vond het moeilijk om daar te staan en te zeggen: dit doet NAM en daar hebt u last van.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U stond op het podium.

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Ja, het gaat je niet in de koude kleren zitten als je zo'n boodschap moet overbrengen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Wat waren de reacties?

De heer **Van de Leemput**:
Boosheid. Hoe heeft dit zover kunnen komen? Maar ook vragen als: wat gaat u allemaal doen?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Met welke boodschap bent u toen op pad gegaan?

De heer **Van de Leemput**:
De boodschap was: we weten niet precies wat het maximum kan zijn; we moeten extra onderzoek doen om ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Ik bedoelde meer de boodschap die u meekreeg van de bewoners.

De heer **Van de Leemput**:
Een versterking van wat we na Huizinge al wisten: dit heeft extra aandacht nodig. Het is niet zo dat ik verbaasd was over wat de bewoners vonden -- het patroon herkende ik -- maar het is altijd goed om er nog eens aan herinnerd te worden hoe ernstig het is voor de bewoners.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Na Huizinge, zeker na januari 2013, is er sprake van een nieuwe situatie in Groningen. Hoe communiceerde u hier als NAM-directeur over met uw omgeving, dus met bestuurders en bewoners?

De heer **Van de Leemput**:
Om te beginnen heel veel en veel meer dan daarvoor. Wat deden we? Zoals ik al zei, gingen we de regio in. "We" is dan een heleboel NAM-medewerkers, van allerlei afdelingen. We hadden meer contact met de gemeenten, met bewonersgroepen, met beroepsverenigingen. Ik ben zelf de regio ingegaan en heb koffiegedronken met mensen. Hoe ervaart u dit? Hoe voelt u dit? Ik heb mensen met schade bezocht, ik heb mensen meteen na bevingen bezocht, ik heb mensen bezocht waar de schade was opgelost. Ik ging als mens de omgeving in om te luisteren wat er speelde.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
U informeert ook zelf de provincie Groningen en de burgemeester van Loppersum. Hoe gingen die gesprekken?

De heer **Van de Leemput**:

Ik ben heel blij dat we die gesprekken gedaan hebben, maar daar kwamen dezelfde reacties uit: dit is geen goed nieuws. Zeker burgemeester Rodenboog greep het onmiddellijk aan en zei: als dit morgen naar buiten komt, geeft dat een hoop onrust in mijn dorp, dus ik ga het gemeentehuis opendoen, zodat mensen daar terecht kunnen en kunnen praten over wat er aan de hand is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Kreeg u daar nog een opdracht mee?

De heer **Van de Leemput**:

Niet een heel specifieke opdracht, maar ik denk dat het vrij duidelijk was: doe hier iets aan, want dit is niet goed.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat is dan dat "iets"?

De heer **Van de Leemput**:

"Iets" is zorgen dat het veiliger wordt, dat schades opgelost worden en dat de bevolking weer vertrouwen krijgt in de toekomst. Los van het veiligheidsgevoel hadden mensen ook een gevoel van "hoe ziet mijn toekomst eruit?". Soms was dat heel concreet, zoals: mijn huis is mijn pensioen; hoe werkt het als daar schade aan zit? Maar ook ging het om andere vragen. Wat gebeurt er in Groningen? Wat is het perspectief? Hoe zal de toekomst eruitzien"? Dat hakt erin.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In uw brief aan de minister, maar ook in interne mailwisselingen, wijst u op het belang van goede communicatie naar bewoners en uit u uw zorgen over het behouden van draagvlak in de regio voor de gaswinning. Over dat laatste hebben we het al eerder gehad. Wat heeft u na het brengen van dit nieuws gedaan om het draagvlak zo veel mogelijk te behouden?

De heer **Van de Leemput**:

We hebben het schadeprocess onder de loep genomen om het beter op te zetten, dus persoonlijker, zoals ik beschreven heb. Dat ging om een persoonlijke contactpersoon, inloopsprekuren, proberen om het sneller af te handelen. We zijn ook voorlichting gaan geven over bevingen. Dat was een stukje "dit is een taak voor NAM om op te lossen, maar dat kunnen we niet

zelf en moeten we samen doen". Ik gaf het voorbeeld van kasten in huizen. Het kan niet zo zijn dat NAM zegt: uw kast moet vast. We kunnen mensen wel voorlichten, van "dit zou een goed idee zijn", maar uiteindelijk moeten mensen het zelf doen of zich daarbij laten helpen. Die dialoog, dat voorlichten, is belangrijk. Overigens is dat ook niet alleen de taak van NAM. We hebben dit ook samen gedaan met burgemeesters in dorpen en met de veiligheidsregio, die daar een belangrijke taak in heeft. Het is fantastisch om te ervaren hoe goed Nederland georganiseerd is met zulke dingen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U bent dus de dialoog aangegaan, dus het gesprek met inwoners aangegaan. Wat is u daar het meest van bijgebleven?

De heer **Van de Leemput**:

De variëteit in waar mensen zich zorgen over maken. Bij verschillende mensen kan dat heel anders zijn.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat was het verschil? Kunt u voorbeelden noemen?

De heer **Van de Leemput**:

Er waren mensen die zeiden: "Kijk, daar zat een scheur in de woonkamer. Nu is de hele woonkamer opnieuw gestuukt en mooi geleverd. Daar ben ik blij mee. De stukadoors ruimden zelfs de rommel netjes op. Ik ben tevreden." Andere mensen maakten zich ongerust. Ik noemde al het voorbeeld van mensen die hun kleinkinderen niet meer op bezoek wilden hebben. Ik heb ook een jongen van 12 gesproken die dacht: wat is hier aan de hand, wat gebeurt er met mijn nieuwe fiets als de schuur instort? Dat is een ander niveau, maar wel een groot zorgpunt.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Er vinden allerlei onderzoeken plaats tussen 2012 en 2013. Uit eigen onderzoek van NAM komt naar voren dat het toepassen van een andere productiefilosofie, namelijk een beperking van gaswinning rond de clusters van Loppersum, een vermindering van het seismische risico oplevert. Waarom koos u ervoor om deze maatregel níét op te nemen in het winningsplan?

De heer **Van de Leemput**:

In die tijd keken er heel veel commissies mee. Er waren heel veel verzoeken.

NAM heeft toen ook extra onderzoek gedaan: kunt u nog naar dit scenario kijken, naar dat scenario en naar dat scenario? We hadden scenario's over een productie variërend van 30 naar ergens in de 40, maar we hadden ook scenario's van het verminderen van productie in het ene stuk, maar juist niet in het andere stuk. Het hangt ervan af waar je de focus legt hoe belangrijk dat is. Een van de dingen die speelden is: wat is de kans op een grote beving? Daar scheelde het niet zo veel voor. Het zou de bevingen in het Loppersumgebied vertraagd hebben. Dat is duidelijk een punt, want juist in dat gebied waren de tolerantie en het draagvlak heel laag door alles wat er gebeurde. Aan de andere kant creëert het een onbalans in het veld. Daar hebben we het net over gehad. Het devies was om te proberen zo vlak mogelijk te produceren. Op het moment dat je in Loppersum minder produceert, krijg je in het zuiden een lage druk en blijft de druk in Loppersum wat die is. Dat is geen stabiele situatie, want het is één veld. Dan gaat gas onder de grond van Loppersum naar het zuiden stromen. Wat dat zou doen aan het mogelijke bevingsrisico was moeilijk te kwantificeren. Dat hebben we aangegeven: we kunnen dat doen, maar dan zit daar dat risico aan. Het tweede punt dat speelt is dat het bevingen in Loppersum vertraagt, maar dat uiteindelijk die drukdaling, dus bodemdaling, in Loppersum wel zal gebeuren. Een paar jaar later loopt het gas toch uit Loppersum weg, niet zozeer door de putten, maar onder de grond naar het zuiden, waar dan wel geproduceerd is. Dat waren overwegingen die telden. Zeker over het vlak produceren is veel gepraat, en nog steeds wordt daarover gepraat. Dit was weer zo'n dilemma dat optrad. Uiteindelijk hebben wij niet heel sterk advies gegeven. We hebben meer studies gedaan en gezegd: dit zijn de keuzes die we kunnen maken. Een ander dilemma was het volgende. Op het moment dat je minder in Loppersum doet en meer in het zuiden, is het niet heel verwonderlijk dat de burgemeesters van die zuidelijke dorpen onmiddellijk aan de telefoon zaten met "wat gebeurt hier nou precies".

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus uit dat onderzoek blijkt dat het daar minder seismische risico's oplevert, maar toch waren er voor u andere argumenten om het niet op te nemen in het winningsplan, zoals u net heeft gezegd.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In uw aanbiedingsbrief bij het nieuwe winningsplan schrijft u dat het

veiligheidsrisico in Groningen als acceptabel te beschouwen is, maar tegelijkertijd constateert u dat het seismische risico in de toekomst waarschijnlijk wel zal toenemen en dat er nog veel onzekerheden zijn. Beschouwde u dat toekomstige veiligheidsrisico bij toenemende seismiciteit ook als acceptabel?

De heer **Van de Leemput**:

Goede vraag. Nou nee, denk ik. We weten nu hoe het zit. Die modellen waren nieuw. Daar zaten onzekerheden in. Die waren groot omdat er nog meer werk verricht diende te worden. Hoe verder je zo'n model extrapoleert, hoe groter het gebied van de uitkomsten. We hebben toen duidelijk gezegd: "Nu is het acceptabel, maar naar de toekomst toe nemen de onzekerheden toe. Daarom is het dus belangrijk dat we voortvarend te werk gaan met het versterken van huizen en dingen om dat risico op andere manier te mitigeren en om onderzoek te doen, waardoor het beter in kaart te brengen is."

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus nog steeds gewoon onderzoek doen. Er waren nog niet voldoende maatregelen om daadwerkelijk al aan de voorkant iets te doen, om te voorkomen dat ...

De heer **Van de Leemput**:

Nee, nee, die hadden we nog niet. Er is toen naar van alles gekeken. Een van de maatregelen, die ook door SodM werd voorgesteld, waarvan we gezamenlijk dachten dat het misschien een idee is, was om stikstof in het veld te injecteren terwijl het aardgas er aan de andere kant uitgaat. Dan blijft de druk waar die zit en heb je dus minder bevingen. Maar als je er dan met experts over praat, zeggen die: "Grosso modo klopt dat plaatje, maar je creëert wel ondergrondse gasstromen die er nu niet zijn. Wat dat precies doet, weten we niet. Dat is dus niet zonder risico." Mijn opvolger heeft dat onderzoek toen stopgezet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het uitgangspunt was ook nog steeds om het veld leeg te halen.

De heer **Van de Leemput**:

In die tijd dachten we nog steeds dat dit maakbaar was, ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het Staatstoezicht op de Mijnen is het oneens met uw analyse en stelt dat de

risico's niet acceptabel zijn. Wat is volgens u het verschil in hoe SodM en de NAM kijken naar de risico's?

De heer **Van de Leemput**:

Laat ik beginnen met een belangrijk gegeven, namelijk dat er in dit dossier niet alleen veel dilemma's kwamen, maar ook veel nieuwe werelden betreden werden. Nederland is een prima georganiseerd land, maar er bleek geen norm te zijn voor hoe veilig huizen moeten zijn als het gaat over aardbevingen. Daarvoor is de commissie-Meijdam ingesteld, die in 2015 die norm heeft bepaald. Dat maakte dit lastig, want de vraag was even wat "veilig genoeg" hier precies was. Ook al zijn we het technisch eens met de sommetjes, kun je er heel andere visies op hebben als er geen norm is. Staatstoezicht en wij hadden daar andere visies op. De minister heeft dat toen opgelost door een professor in de risicoanalyse daarnaar te laten kijken. Die stelde toen vast dat het risico vergelijkbaar was met andere niet-vrijwillige risico's. Zo was geloof ik zijn formulering.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. De minister besluit uiteindelijk toch om het advies van SodM op te volgen. De Loppersumclusters worden voor 80% gesloten en de productie gemaximeerd op 42,5 miljard. Wat vond u van dat besluit?

De heer **Van de Leemput**:

Het was overigens niet alleen SodM dat dit aanbeval. Er waren een aantal commissies die meekeken met deze onderzoeken en er waren er meer die dit zeiden. Er zat een afweging in. Die logica kon ik zien. Nogmaals, de minister gaat hierover en besluit dit soort dingen. Ik heb daar geen moeite mee. We hebben dat onmiddellijk uitgevoerd.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

De heer De Jong geeft aan dat in december 2013 de NAM de risico's in haar winningsplan heeft onderschat. SodM baseert dat op eigen risicoanalyses, die geverifieerd zijn door het RIVM. Volgens de heer De Jong heeft de huidige NAM-directeur inmiddels erkend dat NAM de risico's eerder onderschat had. Kunt u dat bevestigen?

De heer **Van de Leemput**:

We hebben toen gerekend aan de risico's en die afgezet tegen wat acceptabel is en wat niet. We hebben dat ook laten peerreviewen. Wat daaruit kwam, was de conclusie die we toen hadden. Nogmaals, u heeft

helemaal gelijk dat er een meningsverschil was met SodM over wat veilig genoeg was. Er was geen norm. Er waren nog andere meningsverschillen met SodM. Die gingen over technische modellen. Wij hebben toen gezegd: kijk, ons werk is peerreviewed en is dus goed, maar als jullie willen dat we een ander model gebruiken, dan doen we dat ook. Alle rapporten laten verschillende gevoeligheden zien voor verschillende modellen, waarbij je dus het hele plaatje in ogenschouw kunt nemen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dan is er ook nog een bewonersbijeenkomst. Of een bewonersbijeenkomst, het was ook een bijeenkomst met bestuurders. Daar wordt onder andere de vraag gesteld: als je bij Loppersum minder wint en op andere plekken meer, zit daar dan ook een risicoanalyse bij? De heer De Jong heeft gisteren verklaard dat hij op dat moment heeft aangegeven dat dit wel zou moeten gebeuren en dat hij achteraf boze reacties kreeg, onder anderen van u, dat hij dat op dat moment had gezegd.

De heer **Van de Leemput**:

Ik heb het hem gisteren horen zeggen. Ik begreep eerlijk gezegd niet wat hij bedoelde, want wij hadden studies waar keurige kaartjes van het veld in zaten waaruit bleek: afhankelijk van dit of dat scenario en dit of dat model ziet dat risicoprofiel er zo uit. Als ik er nu op terugkijk -- misschien mis ik iets; er zal best een technisch detail zijn dat ik mij niet goed herinner -- waren al die scenario's goed in kaart gebracht.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

De risico's van het extra winnen op bepaalde punten omdat in Loppersum minder werd gewonnen, waren al in kaart gebracht.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, laat ik het anders formuleren. Er lag een keuze in hoeveel je zou produceren. Bij het winningsplan zat een 200 pagina's tellend rapport met al die scenario's. Er waren modellen die zeiden dat je 30 bcm, 40 bcm of meer kunt doen. De minister heeft toen gekozen voor 42,5, dus met een beperking van Loppersum. We hadden ook 30 kunnen doen met een beperking van Loppersum of meer. Er waren dus een heleboel variaties mogelijk.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nu even kijken of ik het nog goed begrijp. U heeft een boel gezegd, maar even voor mijn scherpste. Er wordt bij Loppersum minder gewonnen en op

andere plekken meer. Lag er voor die andere plekken, waar meer wordt gewonnen, al een risicoanalyse?

De heer **Van de Leemput**:

Er lag een risicoanalyse voor het hele veld. Die lag er voor verschillende scenario's: voor vlak produceren, maar ook voor minder produceren uit het Loppersumgebied.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En meer op andere plekken.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, die risicoanalyse was er.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dan willen we met u naar de versterkingsopgave. Wat was voor u de reden om preventieve versterking van woningen in Groningen aan te kondigen in 2013?

De heer **Van de Leemput**:

Het is evident dat als het gaat over bevingen, we toen leefden in een wereld van "we blijven produceren" en "er zijn huizen met schade die niet sterk genoeg zijn". Dat zagen we ook. Er moesten dus huizen versterkt worden. Voor een stukje was dat theorie van "we weten niet precies wat de modellen allemaal laten zien", maar voor een stukje was dat praktijk. We kwamen in huizen waar je kon zien dat ze niet veilig waren. Dat had dan met een stukje bevingen te maken, maar ook een beetje met de kwaliteit van het huis. Er zijn hele degelijke huizen in het land en minder degelijke huizen. Er waren huizen waar we acuut met de gemeenten mensen weggehaald hebben omdat het niet veilig was.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Waarom zag u dat als een logische taak voor de NAM?

De heer **Van de Leemput**:

Dat is een hele goede vraag. Daar heb ik later ook over nagedacht. Het zat een beetje gekoppeld aan schade, wat toen een logische taak was, en we hadden zoiets van: er ligt hier een issue; dat gaan we aanpakken. In

hindsight hadden we misschien eerder moeten zeggen: dit is niet voor NAM. We hebben toen een aantal dossiers gehad. Voor een aantal hebben we dat toen al gezegd, want er lag ook een opgave om te zeggen: laten we eens gaan kijken hoe het staat met de dijken, de hoogspanningskabels en de rioolleidingen. Toen hebben we gezegd: NAM moet dat niet doen; dat is helemaal buiten ons aandachtsgebied.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Woningen hoorden niet in dat rijtje. Dat was logisch?

De heer **Van de Leemput**:
Dat kwam toen niet op. Ik denk dat dit kwam omdat we zo gefocust waren op schade. Zeker in het begin had versterken veel te doen met schade. Je komt in zo'n huis, je ziet dat er een probleem is en dat pak je dan aan. Maar de opmerking is heel valide. Later, in de tijd van mijn opvolger, zeiden we ook tegen elkaar: dat moeten we dus niet doen. Maar het is een valide punt. Dat gezegd hebbende, misschien wel één opmerking: er zat ook urgentie bij. Een van de leerpunten, ook later toen we het Centrum Veilig Wonen opgericht hebben, is dat het tijd kost. Dat gezegd hebbende, we hadden dat eerder kunnen doen. Het idee van "we moeten beginnen" was goed, maar als je vraagt of ik het eerder had moeten doen, dan zeg ik: dat was misschien nuttig geweest. Dat kun je je altijd achteraf afvragen: ik doe het zo, maar kan het niet beter zus? Als we toen in januari gezegd hadden "ah, een groot probleem; we doen effe niks", was dat ook niet goed gegaan. Dus ja, we moesten wel wat doen. Dat hebben we gedaan, met energie.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
U trekt daar 100 miljoen voor uit. Hoe heeft u de versterkingsoperatie toen aangepakt met die 100 miljoen?

De heer **Van de Leemput**:
De vraag kwam op: heeft NAM het geld en nemen we het serieus? Toen moest daar een bedrag op geplakt worden. Dat is 100 miljoen geworden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Waarom? Is dat genoeg?

De heer **Van de Leemput**:
Dat wist ik toen niet, en dat weet ik nu ook niet. Maar als u het mij toen

gevraagd had, had ik gezegd: wij gaan dat fiksen. De vraag die dan redelijkerwijs gesteld wordt ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar u dacht toen wel dat 100 miljoen genoeg was.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, dat was de schatting van dat moment, dat was geen zeker getal. Om dat even te vertalen: de boodschap was "meneer Van de Leemput, Bart, ik geloof wel dat je het wil fiksen, maar daar moet wel iets achter staan, want kijk, dit gaat een hoop geld kosten, dus laat maar zien dat NAM dat wil fiksen". Toen hebben we een reservering van 100 miljoen in de boeken gezet. Later is dat bedrag zeker groter geworden. Maar de essentie was: wij hebben hier een probleem, daar is NAM een hoofdspeler in, dus moeten we dat oplossen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe bent u dat gaan aanpakken?

De heer **Van de Leemput**:

Wij zijn het aan gaan pakken door ten eerste die studies die zeiden: waar zitten nou precies de risico's? We hebben alle gebouwen geïnventariseerd. Dat zijn er geloof ik 150.000 in Groningen. We hebben gezegd, want dat was de volgende vraag: hoe sterk kunnen die gebouwen heen en weer geschud worden en hoe sterk zijn ze? Voor een stukje kun je dat categorisch aanpakken. Kijk, een nieuwbouwwijk met allemaal rijtjeshuizen schiet lekker op; die kun je makkelijk doorrekenen. Maar een kerk uit 1200 moet maatwerk zijn. We hadden een catalogus van alle gebouwen. Daar zijn we doorheen gegaan en daar komen ook de originele getallen vandaan: er moeten dus heel veel gebouwen bekeken gaan worden. Toen hebben we dat in fases aangepakt, van: hoe kun je dat simpel doen? Er zijn gebouwen waar we in komen in verband met schade. Er zijn ook gebouwen waar je vanaf de straat kunt gaan inspecteren: laten we daar 'ns mee beginnen. Dan moet je dieper gaan: wat is de staat van die gebouwen?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat waren de grootste problemen van de organisatie?

De heer **Van de Leemput**:

Het technische maatwerk en de technische complexiteit van verstevigen. Plus

dat we ... Het onderzoek was verder, maar nog niet zo ver dat we precies wisten hoe de versnellingen waren. Daar zaten nog onzekerheden op. En de bouwnorm was er ook nog steeds niet. Dat maakt het wel lastig. Als je tegen een architectenbureau of tegen een bouwkundige zegt "dit huis moet sterker", dan is de eerste vraag: hoe sterker? Als je dan zegt "er is geen norm", heb je een lastige discussie. Dus op allerlei gebieden kwamen we op onontgonnen terrein terecht, van: hoe moet dit nu? Van een paar kun je achteraf zeggen: die is heel goed gelopen. Dat was het onderwerp scholen. Er staan in Groningen natuurlijk heel veel scholen en er was een probleem met scholen in de zin dat in een aantal dorpen scholen redelijk leeg zijn, terwijl ze in een aantal andere beter lopen. Eigenlijk worstelden die scholen allemaal een beetje met: wat is onze toekomst? Die scholen waren al in overleg met elkaar. Daar is een programma uit gekomen. Al die scholen zijn bij elkaar gaan zitten en zeiden: kijk, we moeten die scholen versterken, laten we dat nou zo doen dat we dat beter maken voor de toekomst en dus meteen nadenken over welke school we wel nodig hebben en welke niet en hoe dat met verschillende soorten scholen werkt. Dat is uiteindelijk een groot succes geworden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Verder dus wel technisch complex en zeker het maatwerk complex. Wist u eigenlijk van tevoren waar u aan begon? Kon u goed inschatten wat de omvang was of wat het überhaupt betekende, preventief versterken?

De heer **Van de Leemput**:

Nee, dat denk ik niet. Technisch konden we ons er iets bij voorstellen, maar de complexiteit van hoe dat organisatorisch moest was super hoog. Ik noemde het scholenvoorbeeld. Dat was een georganiseerde groep waar uiteindelijk een heel goed resultaat uit is gekomen. Maar dezelfde discussie kun je hebben met winkelcentra of met bepaalde wijken: als een dorp toch leegloopt, welke wijken wil je dan opknappen? Of zeg je: deze wijk wil ik überhaupt niet hebben. Dat zijn maatschappelijke dialogen die supercomplex zijn. Dan helpt het niet als wij met een vracht staal komen om een huis te versterken. Dat soort dingen kost gewoon tijd, dat is heel moeilijk. Dat hebben we wel geleerd: als je tegen een technicus zegt "dit huis moet sterker", dan gaat-ie tekeningetjes maken, maar als je in Groningen zegt "we gaan Groningen versterken", dan is dat veel complexer dan een huis versterken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In 2013 en 2014 komt er meerdere malen kritiek op de snelheid van de versterkingsoperatie. Hoe beoordeelt u de kritiek van die partijen, van regionale bestuurders, provinciale bestuurders maar ook de Technische commissie bodembeweging?

De heer **Van de Leemput**:

Die kritiek was terecht. Als je er van buiten af naar keek, was het te langzaam. We zaten toen ook aan de dialoogtafel. Daar kwam het issue op van huizen in stutten. Een van de dingen die we in het begin gedaan hebben: als een huis niet sterk genoeg is, dan stutten we het aan de buitenkant. Nou, dat is technisch een prima maatregel, daar wordt het huis stevig van en dan is het veiliger. Maar het geeft niet een gevoel van veiligheid in het dorp als daar huizen in stutten staan, en dat waren er uiteindelijk een paar honderd door de provincie heen. Toen zei de dialoogtafel "daar willen we vanaf" en -- dit speelde in februari -- "dit moet voor de zomer opgelost". Ik wilde niets liever, maar ik heb toen wel gewaarschuwd van: wij gaan vol aan de bak en iedere hulp is welkom, maar ik kan u niet beloven dat het in januari opgelost is, want je moet wel per huis aan de slag. Overigens kun je ook tegen een bewoner niet zeggen: nou meneer, even pech gehad, wij komen vandaag uw huis versterken. Ook dat is een stuk dialoog, hoe dat moet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Was u voldoende toegerust als NAM om die versterkingsoperatie uit te voeren?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, wij hebben dat enorm onderschat. Zeker in het begin dus niet. Wij hebben daar keihard aan gewerkt en na mij en met mij vele anderen. Als we het hebben over maakbaarheid ... Met die versterkingsoperatie wordt nog steeds geworsteld: hoe zit dat nou precies? Dat is dus blijkbaar hartstikke ingewikkeld. Ik heb daaraan meegewerkt. Had ik het sneller moeten doen? Misschien. Aan de andere kant, een heleboel mensen zijn daar heel hard aan het werk geweest. Het is niet door gebrek aan wil en energie.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Heeft u dat weleens gedeeld met het ministerie, van: we zijn eigenlijk niet toegerust, dit gaat niet?

De heer **Van de Leemput**:

Dat groeit geleidelijk. In eerste instantie was het van: we zijn niet toegerust, we moeten opschalen; dit moet beter, moet sneller, moet nog wat. Dat was in mijn tijd vooral. De latere directeuren hebben dat verder uitgebouwd: hoe moet dit precies? Toen hadden we dat Centrum Veilig Wonen -- dat is ongeveer het laatste wat ik nog gedaan heb -- opgericht. Maar dat speelde wel en het ministerie was de eerste om ons helder te melden: dit gaat niet goed genoeg, dit moet sneller. Daar was geen debat over.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik wil het met u hebben over het bestuursakkoord. Dat wordt in januari 2014 gepresenteerd met de titel Vertrouwen op herstel en herstel van vertrouwen: een akkoord tussen Rijk en regio dat tot stand komt naar aanleiding van de commissie-Meijer. Dat was ter compensatie van de regio. Vier doelen: preventief versterken, waardevermeerdering, verbeterde schadeafhandeling, leefbaarheid verbeteren en economisch perspectief. Er wordt een bedrag van 1,182 miljard gereserveerd. Op welke manier was u betrokken bij dit akkoord?

De heer **Van de Leemput**:

Ik was er erg bij betrokken. Ik kan me herinneren dat we daar een weekend over hebben onderhandeld, samen met iemand van de provincie en van het Rijk, om dat voor elkaar te krijgen: een paar mensen van NAM, een vertegenwoordiger van de dorpen erbij. Absoluut, daar zat ik middenin. Laat ik dat overigens ook helder stellen: ik was erg blij met het werk van de commissie-Meijer, de dialoogtafel en waar dit akkoord voor stond. Ik vond het superbelangrijk, dat overleg met de omgeving.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Waarom?

De heer **Van de Leemput**:

Draagvlak.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja. Dus draagvlak was belangrijk voor NAM en daar hielp dit bestuursakkoord bij.

De heer **Van de Leemput**:

Draagvlak en het gevoel van: kijk, er is hier een hoop aan de hand en daar is

NAM toch verantwoordelijk voor, dus daar moeten we ook meehelpen aan de oplossing en dat kunnen we niet alleen, dat moet in overleg.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En daar hielp dit bestuursakkoord bij.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, absoluut.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We zien dat u op het laatste moment het bestuursakkoord toch niet meeondertekent.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, dat hebt u goed gezien. Dat akkoord hebben we onderhandeld. Toen zeiden beide aandeelhouders: dit is wel een erg politiek document; directeur NAM, Bart, wij willen niet dat jij dit tekent. Toen heb ik gezegd: luister 'ns hier, dat gaat gewoon niet. Om te beginnen hadden we al met de aandeelhouders besproken wat de inhoud was en dat was oké. "Als jullie vinden dat het verkeerd geformuleerd is, dan is dat toch even jammer, maar ik kan nou niet teruggaan en zeggen dat dit woord dit moet zijn en noem maar op." Dus ik heb daar redelijk kabaal gemaakt richting aandeelhouders dat niet-tekenen geen optie was, maar zij meldden dat tekenen geen optie was. Uiteindelijk heb ik onder het oog van een boel glimlachende burgemeesters een leeg A4'tje getekend met één zin, namelijk dat ik dit akkoord zou uitvoeren, en ik heb me daar vol voor ingezet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U bent gewoon teruggefloten door de aandeelhouders.

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Als u mij nou vraagt waarom: dat moet u misschien de aandeelhouders ook 'ns vragen, want ik heb niet het gevoel dat ik daar iets gedaan heb waar ze echt niet achter stonden.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En die argumenten kreeg u eigenlijk ook niet van de aandeelhouders, waarom het niet mocht.

De heer **Van de Leemput**:

Ik kan me dat niet zo goed herinneren. Het was toen een superdrukke tijd

waarin heel veel aan de hand was. Soms denk je: welke oorlogen wil je waar voeren? Ik vond het heel belangrijk om het uit te kunnen voeren en op z'n minst een handtekening te zetten dat ik dat ging doen. Als dat dan op een ander stuk papier moest, nou ja, so be it.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Aan de ene kant was dit akkoord, zo geeft u net aan, belangrijk voor het draagvlak. Dan ligt het akkoord er -- u heeft meegedaan -- en dan mag u niet tekenen.

De heer **Van de Leemput**:

Nee. Ik vond het ook een bizarre toestand. Nogmaals, de burgemeesters hebben hartelijk om mij moeten lachen. Dat was ook niet leuk. Maar ja, als je zegt "niet leuk": van alle dingen die ik me herinner was dit er eentje waarvan ik zeg "daar moeten we overheen gaan". Ik maakte me veel meer zorgen over andere dingen dan dit.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In hoeverre is er invloed van aandeelhouders zoals Shell en Exxon op de directeur van de NAM?

De heer **Van de Leemput**:

Die zat er op twee manieren. De eerste is dat ieder bedrijf dat een directeur heeft, aandeelhouders heeft en er limieten zijn voor een directeur. Als je een akkoord ondertekent dat 1,2 miljard kost, is het niet raar dat de aandeelhouders zeggen: nou, we willen wel even meekijken wat je daar tekent. Dat is één. De tweede is de manier waarop de Maatschap Groningen georganiseerd is: de overheid samen met Shell en Esso. Dat zijn de aandeelhouders, dezelfde mensen die bij mij commissaris zijn. Ik zat daar als NAM-directeur bij, als toehoorder. De aandeelhouders waren heel belangrijk in dit dossier.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dit was dan een moment, zien we nu, dat de aandeelhouders u eigenlijk gewoon terugfluiten. Zijn er nog andere momenten geweest waarop u werd teruggefloten?

De heer **Van de Leemput**:

"Terugfluiten" vind ik hier net iets te sterk, want we hebben het gewoon wel

gedaan, hè. Nogmaals, voor mij persoonlijk was het niet leuk, maar daar stap ik graag overheen als het daarmee ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Laat ik het zo zeggen: waren er vaker situaties waarin u meer had willen doen of dingen anders had willen doen, maar daarvoor niet de ruimte had?

De heer **Van de Leemput**:

Ik heb weleens moeten vechten voor die ruimte. Ik kijk niet terug, denkend: ik heb die ruimte niet gekregen. Dat pakket maatregelen bijvoorbeeld. Er was wel een verschil tussen aandeelhouders. Shell -- dat was het toen officieel -- heeft nog steeds veel Nederlandse genen in zich. Als er iets in Groningen aan de hand is, dan snappen mensen van Shell, het management snapt wat dat is. Exxon heeft een hoofdkantoor in Dallas. Als je zegt dat het een omgeving is met veel platteland, dan denken ze dat het een soort Texascowboys zijn. Laat ik het ook wel in perspectief zetten: ze komen dan kijken en zeggen "o, het is een heel ander verhaal". Maar Shell staat dichterbij dan Esso in die zin. Shell hoeven we er niet bij te halen, maar Esso hebben we er wel bijgehaald om te komen kijken, van: kijk, dit is er aan de hand. Dan hebben ze overigens ook de goede dingen gedaan.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké, dank.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Een van de afspraken die zijn gemaakt in het bestuursakkoord, is de oprichting van de dialoogtafel. In deze tafel onder leiding van Jacques Wallage en Jan Kamminga waren naast Rijk en NAM ook de provincie, gemeenten en maatschappelijke organisaties vertegenwoordigd. Wat was volgens u het doel en de taak van de dialoogtafel?

De heer **Van de Leemput**:

Voor mij als NAM-directeur was heel belangrijk ... Wij deden dus een heleboel. Het was belangrijk om dat ook in overleg met de omgeving te doen. Ik noemde u al die zonnepanelen op huizen die meer schade hadden. We hebben toen met Economische Zaken weleens een discussie gehad van: hoe moeten we dat nou toedelen aan verschillende bewoners? Toen hebben we gezegd: dat moeten we niet als NAM beslissen, laten we dat aan de dialoogtafel vragen, van "er is hier een pot geld; wij willen voor mensen meerwaarde creëren en zonnepanelen lijkt ons een goed idee" -- dat vonden

zij ook -- "hoe moeten we dat dan toedelen?" Dan kom je terecht in problematiek van: heeft iemand die meer schade heeft recht op meer panelen, moet je een lijn op de kaart trekken welke gemeente wel en welke niet meedoet, moet er schade zijn? Nou, van dat soort beslissingen denk ik dat het heel goed is om ze aan zo'n tafel te bespreken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus het doel was: gooi het op tafel en dan komen we er samen uit. En iedereen heeft evenveel ...

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Als ik het heel kort door de bocht ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

... zegkracht, zeg maar.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, die tafel heeft niet officieel gestemd of zo. Maar door bij elkaar te zitten krijg je toch afstemming over wat wel en niet een goed idee is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En wat was uw verwachting van de dialoogtafel?

De heer **Van de Leemput**:

Ik hoopte dat het zou zorgen voor meer input op wat NAM allemaal aan het doen was en ook meer bewustzijn van wat er speelde en dialoog met de spelers: uitleggen waarom, maar ook ontvangen en zeggen "nou, als jullie dit vinden, dan moeten we dus dat doen".

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En hoe belangrijk was die dialoogtafel voor u?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, heel belangrijk. Ik ging daar zelf naartoe. Dat was één keer per maand geloof ik, en het was wel belangrijk om daar te zijn, om goed voorbereid te zijn en te weten waar het over ging.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En welke onderwerpen vond u het belangrijkste om input op te leveren?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, bijvoorbeeld een van de eerste vergaderingen hebben we het schadeprotocol behandeld. Ruwweg stond daarin: als je schade hebt, komt er een taxateur en als je het er niet mee eens bent, komt er een tweede taxateur. Wij vonden het belangrijk dat dat gedragen werd door de tafel. Daar hebben we ook wel van geleerd, overigens. Wij hebben dat protocol geschreven. Het was een redelijk juridisch document. Dat hebben we naar de tafel gestuurd en die begon wel een beetje te zuchten van: ja NAM, dit is wel erg voorgekookt en dichtgetimmerd. Ze hebben het goedgekeurd, maar het was duidelijk dat ze zeiden: kunnen we niet een andere manier van samenwerken bedenken, want dit is niet echt co-creatie. Toen hebben we het voor de zonnepanelen anders gedaan. Daar hebben we het op heel hoog niveau ingestoken: dit is wat er speelt, zeg het maar. Dat geeft dan weer een andere discussie, zo van: dit is wel heel open, hoe moeten we dat oplossen? Maar goed, we hebben geleerd van hoe het samen kan. We hebben successen gehad, denk ik, maar ook teleurstellingen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Als u de successen en de teleurstellingen tegen elkaar afstreept, hoe beoordeelde u het functioneren van de dialogetafel dan?

De heer **Van de Leemput**:

Ik stel vast dat die na mijn tijd opgeheven is. Dat is jammer, dat kun je geen succes noemen. Ik denk dat hij nuttig geweest is, maar ook wel spanningen veroorzaakte.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En wat voor spanningen?

De heer **Van de Leemput**:

Een van de dingen die daar speelden was dat de voorzitters erg voor openheid waren. Dat ben ik natuurlijk ook. Maar als je zegt "ik wil onderhandelen op een dossier" is het niet altijd handig dat je meteen na de vergadering naar buiten gaat met een persbericht van: dit is wat we vandaag gedaan hebben. Soms wil je een paar keer extra praten voor je naar buiten gaat. Zij wilden graag openheid. Nou ja, ook goed, maar dat gaf af en toe wel spanningen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

We hebben een gedupeerde Groningse hier gehad in de eerste verhoorweek

die over de dialoogtafel zegt: eigenlijk bleek toen al dat de NAM, en misschien nog wel meer de overheid, op dat moment er helemaal geen behoefte aan had en we daar zaten voor de legitimatie van het beleid van de minister. En de voorzitter van de dialoogtafel, Jacques Wallage, vindt het een afknapper dat de overheid en de NAM de spelregels van de dialoogtafel aan hun laars lappen. "Ze maken niet waar wat ze hebben beloofd." "We mochten hoogstens wat punten en komma's veranderen." "Akkoorden kwamen eigenlijk buiten de tafel tot stand." Herkent u deze punten van kritiek?

De heer **Van de Leemput**:

Ik zou graag de voorbeelden willen zien. Ik heb m'n best gedaan om het open te houden. Wat ik herken, is bijvoorbeeld dat schadeprotocol. Dat was wel een stuk met een hoop letters erin, zeg maar. Dat was dus niet een open dialoog van: goh, hoe zullen we het eens op gaan zetten? Dat hebben ze ook meteen gezegd toen en toen hebben wij gezegd: oké, daar moeten we van leren, we moeten door. Mijn oprechte bedoeling was: dat overleg hebben en sturen wat te sturen is. Dat gezegd hebbende, wat ik ook herken is bijvoorbeeld het issue van de productie in het Groningenveld. Dat was een taboe, dat kon niet in de tafel besproken worden, daar was het ministerie heel helder in. Dus niet alles werd daar besproken. Maar nogmaals, ook al kun je niet alles bespreken, ik denk dat overleg altijd goed is.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Meneer Van de Leemput, we hebben in dit gesprek uitgebreid stilgestaan bij uw zorgen over de licence to operate van NAM en de manier waarop u, waarop de NAM, na Huizinge geprobeerd heeft het draagvlak onder de bewoners van Groningen te vergroten of te verbeteren en de regio te compenseren. U laat blijken dat u er 's nachts ook wakker van lag. Toch moeten wij constateren dat precies in hetzelfde jaar waarin u al die acties onderneemt, in 2013, de gaswinning in het Groningenveld een recordhoogte bereikt. Hoe moeten wij dat begrijpen?

De heer **Van de Leemput**:

Laat ik eerst volmondig zeggen dat als ik daarop terugkijk, dat op z'n minst onhandig is geweest, zo niet erger. Dat is niet uit te leggen en dat heeft zeker niet meegeholpen voor het draagvlak. Als ik reconstrueer wat er gebeurd is: we hadden eerst een discussie over wat er moest gebeuren met de productie en toen zei de minister "we grijpen niet in". Toen, op dat moment, stond al in de begroting van het Groningenveld en ook in de

stukken van de minister het getal "49 bcm", wat al meer was dan het jaar daarvoor. Wat daar nog bijgekomen is, is een koude februarimaand, of maart of zoiets dergelijks. Dan wordt er meer geproduceerd. Ik heb nog wel een paar keer mijn vinger opgestoken, van: willen we dit? Uiteindelijk beslist de NAM-directeur niet over de productie; dat doen GasTerra en de minister. Dat zijn dezelfde mensen die in de Groninger board zitten, maar dan in een andere vergadering. Dat is dus het resultaat geweest. Enerzijds, als je nagedacht had over "was is de redelijke verwachting voor de productie dit jaar?", dan was dat meer dan het jaar ervoor, want 49 stond al in de boeken. Anderzijds, zeker terugkijkend, heeft dat het draagvlak absoluut niet geholpen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nee. U stak wel een aantal keren uw vinger op. Hoe verklaart u dat dat gewoon niet aankwam, dat er niks mee werd gedaan?

De heer **Van de Leemput**:

Ja, dat is een goede vraag. Misschien moet u het de anderen vragen. Er waren twee dingen aan de hand. Erop terugkijkend was het niet goed. Aan de andere kant, die productie van Groningen werd regelmatig geüpdatet. Iedereen wist waar het stond. Het stond ongeveer waar je technisch redelijkerwijs kon je verwachten dat het kon staan. Ik denk dat het besef van "wat hier gebeurt is bijna niet acceptabel voor de Groningers" op de een of andere manier niet ingedaald is.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het blijft toch gek, want het zijn toch geen gescheiden werelden. Wat u aangaf, het zijn dezelfde mensen die dan weer in de board zitten.

De heer **Van de Leemput**:

Nogmaals, ik heb het wel gemeld.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Waar heeft u het gemeld?

De heer **Van de Leemput**:

Ik heb het onder andere bij het ministerie gemeld. Het was in de Maatschap ook duidelijk. Misschien had ik het harder moeten melden en gewoon een brief moeten sturen van: luister 'ns hier, op dit pad zitten we; willen we

dat?" Dat heb ik niet gedaan. Ik was heel druk bezig met versterken en schade afhandelen. Daar ging ook veel van de dialoog over.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Even voor mijn lijstje: wanneer heeft u het gemeld? Dan heb ik het even scherp.

De heer **Van de Leemput**:

Dat weet ik niet precies hoor, maar ik denk ergens na die koude maand. Toen hadden we het er intern ook al over, van: ja, je zult zien dat ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus het eerste kwartaal, zeg maar.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, misschien tweede kwartaal, maar zoiets denk ik, ja. Maar nogmaals, mijn focus toen was: uitvoeren van de zorgplicht, versterken en schade oplossen. Daar hadden we het in de Maatschap over. Ik wist ook dat er een parallelvergadering was waarin het onderwerp productie op tafel lag. Op zich was "wat gaan we dit jaar produceren?" geen natuurlijke vraag om binnen de Maatschap te stellen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hiervoor hebben we het erover gehad hoe er wordt afgestemd met Economische Zaken. Er is ook wel een duidelijke strategie zichtbaar, nadenkend over: hoe gaan we dit doen en hoe gaan we communiceren? Hoe kan het dan dat er op dit stuk eigenlijk geen strategie zit, dat die werelden zo gescheiden zijn? Hoe kan dat?

De heer **Van de Leemput**:

Goede vraag. Dat kunnen we ons allemaal afvragen. Het was opgezet als gescheiden, de productie en de verkoop, en de verkoop bepaalde het productieniveau. Daar waren goede redenen voor ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Iedereen leest de krant en weet ondertussen wat er aan de hand is.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, ja, klopt ... Maar ja, ik heb ook geen eenvoudig antwoord. Soms denk je: misschien had het allemaal bij elkaar moeten zitten. Maar ja, dat kon ook niet, in het kader van de competitiewetgeving. Het gasgebouw en de manier

waarop de overheid en het bedrijfsleven samengewerkt hebben, een 50-jarige samenwerking, zijn op heel veel punten heel goed geweest, maar er zijn ook punten aan te wijzen waarvan je zegt: dit was misschien niet ideaal.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja. Even voor de helderheid: u, als NAM-directeur, bent niet bezig met hoeveel gas er wordt gewonnen. Dat is niet uw verantwoordelijkheid.

De heer **Van de Leemput**:

Niet uit Groningen, nee. Mijn verantwoordelijkheid is: zorgen voor draagvlak, zorgplicht, maar ook ervoor zorgen dat het Groningenveld als het koud wordt produceert. Daar is NAM overigens wel trots op, dat in 60 jaar tijd het Groningenveld op een koude dag altijd gas geleverd heeft. Er is in Nederland nooit een dag geweest sinds 1960 waarop er te weinig gas was, ook al was het heel koud. Dat komt door het Groningenveld.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké, dank.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat had u achteraf anders en beter moeten doen om te voorkomen dat NAM en de aandeelhouders de licence to operate in Groningen zouden verspelen?

De heer **Van de Leemput**:

Dat is een lange lijst en ik denk dat u er aardig wat aangestipt hebt. Dat is altijd achteraf praten, hè. Nieuwsgieriger vóór Huizinge. Na Huizinge is het te traag gegaan met veel dingen. Dan kun je alleen maar constateren dat het beter gemoeten had. Als je vraagt "hoe had ik dat moeten doen?": ik weet het niet, ik heb alle stoppen uit de kast getrokken om het sneller te krijgen. Zo'n dialoogtafel die opgezet wordt en dan uiteindelijk gestopt wordt: het is heel jammer dat dat niet lukt. Dus ja, er zijn nogal wat dingen ... De schadeafhandeling en het versterken eerder weg bij NAM. Van alle besluiten die genomen zijn, kun je zeggen: die hadden we eerder moeten zien.

Dat gezegd hebbende, we kwamen echt in een heel nieuw territorium terecht. Er is geen veiligheidsnorm, de technische dingen waren er niet, we wisten ook nog niet hoe sterk huizen waren. We hebben dus te doen met ontzettend veel onzekerheden en met heel veel dilemma's. Dan doe je wat je kunt doen. Ik denk dat we een heleboel dingen heel goed gedaan hebben,

maar u zegt het terecht: als je terugkijkt, zijn er ook een boel dingen die beter gekund hadden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U had het met mijn collega Kuik over wat er dan in gang wordt gezet aan contacten, bijvoorbeeld met EZ. U had het erover hoe het gasgebouw is opgezet en over de positie die NAM heeft ten opzichte van EZ. Eigenlijk zie je dat SodM het steeds moet doen met de medewerker van Economische Zaken. Dat verschil in posities als u dat zo hoort, zou u daar in eerste instantie op willen reflecteren en zou u in tweede instantie de vraag willen beantwoorden of dat er ook nog mee te maken heeft dat er zo'n lange lijst van dingen is die anders en beter hadden gekund?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, ik denk ... U stelt weer een aantal vragen tegelijk, hè.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Twee, ja. Hoe reflecteert u op de positie die de NAM heeft ten opzichte van Economische Zaken? Dat komt gewoon door hoe het gasgebouw is ingericht. U heeft eigenlijk direct contact met de minister, met de dg's, er kunnen brieven overlegd worden en noem het maar op. De toezichthouder op de gaswinning moet het ondertussen met een medewerker doen.

De heer **Van de Leemput**:

Die samenwerking, dat gasgebouw, is versterkt, zegt u. Dat contact was er al, hè. We hebben niet gezegd: o, nu moeten we andere mensen spreken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee, ik bedoel: reflecteer daar eens op. We hebben een toezichthouder op gaswinning, die het moet doen met een medewerker. Door het instellen van het gasgebouw -- dat is nu eenmaal een feit -- kunnen NAM en Economische Zaken de deur bij elkaar platlopen, om het zo te zeggen. Kunt u daarop reflecteren? Twee. Zou dat ermee te maken kunnen hebben dat er zo'n lange lijst is van wat beter en anders had gekund?

De heer **Van de Leemput**:

Ik kan moeilijk de toegang becommentariëren die SodM had tot het ministerie. Dat weet ik niet en ik weet niet hoe dat besproken is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Die is zoals ik u aangeef: een medewerker.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, ik denk dat het belangrijk is dat iedere toezichthouder op het adequate niveau toegang heeft. Dat lijkt me evident, maar ik weet niet precies hoe dat gelopen is tussen EZ en SodM. Daar wil ik geen commentaar op geven.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat vraag ik u ook niet, ik vraag u of u erop wil reflecteren en of het te maken kan hebben met dat er zó'n grote waslijst is van zaken die anders en beter hadden gekund, achteraf gezien.

De heer **Van de Leemput**:

Nee, dat puntje is een ander iets. Ik denk, als ik hier zou zitten en zou zeggen "nou, het is allemaal super gegaan, niks aan de hand", dat absoluut niet credible zou zijn, en dat is er ook absoluut niet aan de hand. Ik betwijfel of iemand anders met dit dossier een toverstokje gehad zou hebben om het probleem op te lossen. Ik denk niet dat het verschil in toegankelijkheid dat er blijkbaar is, zoals u zegt, voor SodM en voor ons of NAM, daartoe bijgedragen heeft.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Achteraf bezien: SodM zei "breng de productie zo veel als mogelijk en realistisch is terug". Als er eerder naar SodM was geluisterd en er niet allemaal onderzoeken waren gestart, dan was die lijst misschien ook minder lang geweest.

De heer **Van de Leemput**:

Nee, dat denk ik niet. Dat is een van de dingen die we in onze brief al aangaven. Kijk, als er minder geproduceerd was, hadden we nog steeds dezelfde problemen gehad met schade en nog steeds dezelfde problemen met versterken, problemen die we -- achteraf -- onderschat hebben en die uiteindelijk niet maakbaar waren. De productiesnelheid had daarbij niet uitgemaakt. Dat wil niet zeggen dat dat het goede besluit was; hou me even ten goede. De minister heeft verschillende adviezen gekregen en de minister heeft op grond van informatie dingen besloten. Maar om nou te zeggen "als de minister meteen minder geproduceerd had, dan was die waslijst er niet geweest" ... Daar ga ik niet in mee.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee, maar als SodM positie had gehad om zijn punten en inzichten beter te kunnen vertellen -- dat is dus een toezichthouder ten opzichte van een operator -- was dat misschien een gezondere situatie geweest en had dat veel kunnen voorkomen.

De heer **Van de Leemput**:

Er zit hier een intrinsiek dilemma. Natuurlijk is het belangrijk dat SodM goede toegang heeft tot Economische Zaken; dat staat als een paal boven water. Maar het dilemma dat hier speelde, is: hoe moet je veiligheid tegen leveringszekerheid afwegen? Dat dilemma zou niet weggaan door SodM meer toegang te geven, minder toegang te geven, op grotere afstand te zetten, in een ander ministerie te stoppen en noem maar op. Dat was een intrinsiek dilemma op dit dossier, en daar moest de minister wat over besluiten en daar heeft hij op besloten. Daar moest een besluit genomen worden. Nogmaals, er is een hoop te leren over hoe dit beter gekund had, maar ik denk niet dat er één knop aan te wijzen is. Je kunt niet zeggen: als die knop anders ingedrukt was, dan was het allemaal opgelost.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar concludeert u dan dat het een gezonde verhouding is? De toezichthouder heeft een medewerker, de operator heeft de minister en zijn linker- en rechterhanden.

De heer **Van de Leemput**:

Even weer terug. Wij zaten in een maatschap en de structuur was zo opgezet ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja, de structuur. Maar de vraag is meer: was dat een goede situatie?

De heer **Van de Leemput**:

Nee, maar u suggereert ... U zegt "u had toegang tot de minister". Ik heb de minister wel een paar keer gesproken, maar het is niet zo dat ik de minister effe belde als het nodig was. Ik praatte ook met een ambtenaar. Nogmaals, de relatie tussen SodM en Economische Zaken: ik hoor wat u zegt, maar ik denk niet dat ik daar iets van moet vinden, want daar ben ik helemaal niet bij betrokken geweest. Ik ben het met u eens: als dat contact niet goed genoeg is, dan moet dat beter.

De heer **Kwint** (SP):

U heeft een fors aantal keren gezegd dat de NAM nieuwsgieriger had moeten zijn. Ik wil nog even met u terug naar de kennis die wel voorhanden was, nog voor Huizinge. U verwijst daarbij een paar keer naar de maximale magnitude zoals die door TNO en KNMI wordt onderzocht, de ondertussen fameuze 3,9. Maar u zegt ook: mij was eigenlijk niet bekend dat daar nog wel een forse bandbreedte in zat. Vat ik u dan goed samen?

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Als u mij toen gevraagd had "hoe zit het met bevingen?", had ik gezegd: 3,9 is het maximum en daar hoort schade bij, die schade is niet goed maar geen veiligheidsissue.

De heer **Kwint** (SP):

Maar in de berekeningen die KNMI en TNO maken, wordt gewoon de standaarddeviatie aangegeven. Ik ben niet heel exact, maar een basale standaarddeviatie kan ik wel lezen. Er staat ook gewoon bij: er kunnen uitlopers zijn tot boven de 4. Dan hoort dat toch bij de operator van een gasveld bekend te zijn?

De heer **Van de Leemput**:

Als er een combirapport ligt dat zegt "het maximum is 3,9 en daarbij blijft de schade beperkt" ... We hebben het toen zo gelezen. Daar zou best een appendix aan kunnen zitten, maar dat is mij toen niet duidelijk geworden. Dat geldt overigens niet alleen voor mij, maar voor iedereen die in het systeem was, toen.

De heer **Kwint** (SP):

Het is niet alleen de appendix, het is het onderzoek zelf. Het is niet een appendix, het was niet een bijlage bij het onderzoek. Het onderzoek zelf geeft aan: max. 3,9, met een standaarddeviatie van 1. Dat betekent dat er een doorloop kan zijn tot ongeveer 4,3, zeg ik uit mijn hoofd, op de schaal van Richter. Dat betekent dus ook dat je over die grens van 4 heen gaat en je met een andere ...

De heer **Van de Leemput**:

Nogmaals, de perceptie toen was: 3,9, en daarbij blijft de schade beperkt. Daar zal best de standaarddeviatie ... Als u dat zegt, hebt u ongetwijfeld gelijk. Ik weet niet precies hoe het met die standaarddeviatie zat, maar dat was de boodschap en dat is de boodschap die later veranderd is, twee keer.

De eerste was: zelfs met die 3,9 en die 3,6 die we toen in Huizinge hadden is het nogal een ding, dus om nou simpelweg te zeggen "het is maximaal 3,9, dus het is oké", dat ging niet aan. Daarbij was het zo dat die 3,9, los van de standaarddeviaties, niet meer stond en dat daar een heel ander getal op moest. Dat was het kantelpunt.

De heer **Kwint** (SP):

U leunde daarbij op die kennisinstellingen omdat u zelf die expertise niet in huis had.

De heer **Van de Leemput**:

Absoluut, ja. Dat is iets wat we overigens vaker doen, hè.

De heer **Kwint** (SP):

Jaja.

De heer **Van de Leemput**:

Als we de expertise niet hebben, dan, ja ...

De heer **Kwint** (SP):

Waar u het niet doet ... We hebben het vaak gehad over de vertraging en de versnelling van de film, de mate waarin productievermindering invloed heeft op het seismisch gedrag van het Groningenveld. Daar komt NAM met de metafoer van de versnelde film en de vertraagde film. Het duurt iets langer voordat de bevingen komen, maar ze komen toch. Waar was dat op gebaseerd?

De heer **Van de Leemput**:

Dat was de toen gangbare theorie van de mensen die daarmee bezig waren, wat ook extern gereviewd is. Wij erkenden dat wij op dat moment niet de expert waren, dus hebben wij er externe professoren bij gehad die daar meegedacht hebben.

De heer **Kwint** (SP):

Welke mensen waren daar binnen uw instelling mee bezig?

De heer **Van de Leemput**:

Poeh, die namen heb ik zo niet ... Ik wil u met plezier een e-mail sturen, maar die heb ik niet in gedachten. Misschien nog even toelichten. Er was toen best wel een hoop debat tussen Staatstoezicht en NAM over hoe dat precies zat. We waren het eens over een heleboel, maar hier kwamen we op

onontgonnen terrein. Staatstoezicht had toen een theorie van: 12 bcm is veilig. Nou, dat herkenden wij niet. Toen zeiden wij ... Staatstoezicht heeft toen, als ik het goed begrepen heb, door KNMI laten reviewen en die herkenden dat ook niet. Dat staat niet in een brief, maar is later wel meteen in de krant gekomen, van: 12 bcm is veilig. Nou, dat zagen wij toen niet.

De heer **Kwint** (SP):

Het KNMI heeft dat gereviewed en was dat met u eens. Heeft het KNMI ook ...

De heer **Van de Leemput**:

Nee, nee, het KNMI heeft SodM gereviewd.

De heer **Kwint** (SP):

Ja precies, en was het met u eens dat u dat niet herkende.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, niet zozeer met ons eens, maar die hebben onafhankelijk vastgesteld dat die 12 bcm niet klopte of in ieder geval niet stond.

De heer **Kwint** (SP):

Heeft het KNMI ook uw onderzoek naar de vertraagde film gereviewed?

De heer **Van de Leemput**:

Dat weet ik niet. Dat is extern gereviewed en ik weet even niet door wie.

De heer **Kwint** (SP):

Maar wanneer je die theorie doortrekt, de logica van de impact van productievermindering op het seismisch risico. Net ging het met collega Kuik over 2013, over de recordwinning in het jaar na de beving bij Huizinge. Als je op dat moment een theorie aanhangt die zegt "minder winnen heeft weinig zin, want dan komt de beving alleen maar later", dan weet je toch ook dat met een recordwinning, een hogere winning, je het risico op zwaardere bevingen naar voren haalt?

De heer **Van de Leemput**:

Ja, absoluut, ja.

De heer **Kwint** (SP):

Dan wil ik toch even terugkomen op wat u zei, namelijk: ik heb wel mijn vinger opgestoken, maar misschien had ik dat harder moeten doen. U zegt:

wij zijn verantwoordelijk voor de zorgplicht. We zitten in het jaar na de zwaarste beving tot dan toe en u krijgt de opdracht om zo veel te winnen dat u weet dat u het risico op een zware beving daarmee naar voren haalt.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, maar er zit meer aan. Kijk, het is niet alleen veiligheid, het is ook leveringszekerheid. Die productie had ook te maken met een koude winter. Dan kan ik als NAM-directeur niet zeggen: ja, het is nou effe koud, maar dat kan niet. Dus de afweging van "hoe zit het risico met de productie?" kan ik niet maken, want ik kan niet zien welke productie precies nodig is.

De heer **Kwint** (SP):

Ik vraag u ook niet om die afweging te maken. U heeft ook wettelijk een zorgplicht.

De heer **Van de Leemput**:

Ja. Daar zijn we ook ... Ik heb toen niets anders gedaan dan die zorgplicht nakomen in termen van versterken, schade beperken, voorlichting, mensen uit huizen halen. Het was nogal wat om te zeggen "ik ga ingrijpen" en iemand uit een huis te halen omdat het niet veilig is.

De heer **Kwint** (SP):

Maar tegelijkertijd bent u ook de directeur van de operator die in dat jaar meer gas dan sinds de jaren zeventig uit het veld haalt.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

En heeft u ook niet officieel laten weten van: jongens, dit ...

De heer **Van de Leemput**:

Nee. Dat is een terechte observatie. Ik heb dat gemeld. Je kunt erop reflecteren of ik daar een aangetekende brief over had moeten sturen of niet. Ik ging er toen impliciet van uit dat daarover besloten werd door mensen die daarvan wisten, want iedereen had alle feiten op tafel liggen. Ze zaten in een vergadering waar ik niet bij mocht zijn. Ik neem aan dat ze over dit onderwerp gepraat hebben. Ik begrijp waar u vandaan komt. Aan de andere kant, waar ik toen was, was bij: de Groningenproductie is niet mijn ding. Ik

begrijp het veiligheidselement, maar dat wisten we, dat hadden we uitgelegd. En ja, dan komt eruit wat eruit komt.

De heer **Kwint** (SP):

Ik probeer .. U zegt, en ik snap dat: ik ga niet midden in een koude winter de boel stilleggen en ik kan ook niet inschatten wat de gevolgen zouden zijn als we dat zouden doen. Maar dat koude voorjaar was ergens in maart/april klaar.

De heer **Van de Leemput**:

Klopt.

De heer **Kwint** (SP):

Er is toen ook niet gezegd: we gaan wat minder doen.

De heer **Van de Leemput**:

Nee, maar dat was niet aan mij om te doen. Degenen die daarover gingen, hadden die data op tafel liggen en hebben inderdaad niks gedaan.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, maar u heeft ook na het koude voorjaar niet daar aan de bel getrokken en gezegd "jongens, ..."

De heer **Van de Leemput**:

Nee. Ik heb het gemeld, maar ik heb geen brieven gestuurd en noem maar op.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe kijkt u daarop terug, vooral ook in het licht van de zorgplicht? U zegt: al die dingen die NAM op dat moment in dat jaar in gang zet, zijn júst gedaan vanwege die zorgplicht. Daar staat dan dit naast.

De heer **Van de Leemput**:

Nogmaals, die zorgplicht is belangrijk. Wij zaten toen op het punt van: waar het om draait is hoe sterk een beving zou kunnen zijn. Daarom zijn we heel druk bezig geweest met versterken en risico's verminderen in het veld. Dat was acuut, dat had direct zin. Ik begrijp uw redenering. Hoe kijk ik daarop terug? Ja, misschien had ik daar harder aan moeten trekken. Ik weet het niet. Waar ik toen was, is: de productie van Groningen is niet een NAM-besluit, want wat daarmee gebeurt, daarover wordt besloten door ter zake deskundige mensen die de risico's kennen en de markt kennen.

De heer **Kwint** (SP):

Die discussie speelde natuurlijk al in aanloop naar 2013, de discussie over de impact van productievermindering.

De heer **Van de Leemput**:

Correct.

De heer **Kwint** (SP):

Daar maakt u heel bewust de keuze om, in mijn woorden, in te zetten op wat meer de symptoombestrijding, dus de voorlichting en de gesprekken met bewoners, het vastzetten van de kasten, om het even zo te zeggen. Waarom is toen niet gekozen voor, ten minste tijdelijk, het ook aanpakken van de oorzaken?

De heer **Van de Leemput**:

Het is algemeen bekend met risico's, je moet aan twee kanten werken: je moet het event voorkomen en je moet de impact voorkomen. We zijn vol op de impact gegaan. Als u vraagt "hoe ga je het event voorkomen?": toen waren we vlak aan het produceren, in die tijd, en dat was iets. We hebben gezegd: wat kunnen we verder doen? Toen waren er geen simpele dingen. Als we gezegd hadden "de productie moet 10% omlaag", dan zou een beving waarvan we nu zouden verwachten dat die, zeg maar december dit jaar zou gebeuren, in januari het jaar erop gebeuren. Ja, dat is interessant, maar dat was er eentje waarvan we zeiden: dat moeten we uitleggen, maar dat geeft ook een vals gevoel van veiligheid. Want het gaat om: hoe sterk is die beving?

Misschien even terugkijkend. Er is veel over gezegd. Vorig jaar is er een beving geweest van 3,2 in Garrelswaer. Nou, dat is wel raar, want we zitten nu met een productie die ruim onder die 10 zit, al een paar jaar lang en we hebben nog steeds bevingen van 3. Dus het idee van "als je minder produceert, dan wordt in plaats van 3 die beving 1", klopt helaas niet. Dat was de kern van het probleem. We willen die sterke beving naar beneden brengen. Helpt productie daarbij? Dat zagen we toen niet. Wat de huidige inzichten zijn, moet u vragen aan anderen die er nu bovenop zitten, maar dat was de kern. Enerzijds kun je zeggen, en ik begrijp ook wat u zegt: als je het niet zeker weet, waarom doe je het dan niet? Anderzijds hadden we ook wel een gevoel van: dan zijn we misschien gebakken lucht aan het verkopen door een beving een maand uit te stellen op een jaar, waarvan iedereen zegt "ja NAM, hallo".

De heer **Kwint** (SP):

Dat is wel een maand tot een jaar extra om de kast aan de muur vast te zetten, om het even in uw formulering te houden.

De heer **Van de Leemput**:

Dat klopt, maar het alternatief is dan gewoon snel die kasten gaan vastzetten, en dat hebben we gedaan.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, of allebei.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, dat hebben we niet gedaan.

De heer **Kwint** (SP):

In september 2013 wordt het wel besproken, de mogelijkheid van productievermindering, ook binnen de NAM-top.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, ja. Het is ook in de Maatschap Groningen besproken, van: welke maatregelen zijn er en is productiebeperking er een die we gaan adviseren of niet?

De heer **Kwint** (SP):

Op een gegeven moment wordt binnen de NAM in de mails het voorstel gedaan om het wel te doen, maar dan niet per se om veiligheidsredenen maar vooral anticiperend op wat er misschien toch wel dreigt te gebeuren. Het zou misschien beter zijn wanneer NAM zelf voorstelt om de productie te verminderen in plaats van dat NAM daartoe gedwongen zou moeten worden.

De heer **Van de Leemput**:

Ik weet dat de discussie toen vrij levendig geweest is. Als u zegt "er was een e-mail die dag" of zo, dan zeg ik: dat is te lang geleden, dat weet ik niet.

De heer **Kwint** (SP):

Het was een serie e-mails. Rond september wordt er gediscussieerd binnen de top ...

De heer **Van de Leemput**:

Oké, dat zou kunnen. We hebben toen best gepraat over: hoe moet dat nou precies?

De heer **Kwint** (SP):

Zo van: als het dan toch gaat gebeuren, dan kunnen we het maar beter zelf voorstellen.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Weet u nog waarom dat uiteindelijk niet gebeurd is?

De heer **Van de Leemput**:

Nee. Ik weet dat we het erover gehad hebben. We hebben alle maatregelen op een rijtje gehad en toen hebben we van deze gezegd: dat is een optie; echt, het voorkomen van bevingen moeten we helemaal insluiten. Nogmaals, als we met 10% schuiven, dan gaat die beving 10% naar achteren. Dat vinden we niet de moeite waard. Dat gezegd hebbende, dat verhaal lag wel bij de minister op tafel, dus die kon dat meenemen in zijn besluit over: wat gaan we produceren?

De heer **Kwint** (SP):

Dan kan het ook voor het draagvlak aantrekkelijker zijn dat NAM zelf tot dat inzicht komt dan dat ze daartoe gedwongen moet worden, om het maar zo te zeggen.

De heer **Van de Leemput**:

Dat geldt altijd. Aan de andere kant ... Kijk, het is een besluit dat de minister neemt. Dan moet je ook tegen de minister zeggen: neem een besluit.

De heer **Kwint** (SP):

Nu we het toch hebben over besluiten die de minister neemt: het Loppersumcluster. Dat wordt voor 80% gesloten. U zegt: ik snap niet helemaal waar Jan de Jong het over heeft wanneer hij zegt dat er een nieuwe risicoanalyse gedaan moets worden, want er lag een totale risicoanalyse voor het hele veld, voor verschillende scenario's, waarin ook de gevolgen van minder winnen in Loppersum en meer elders zijn meegenomen.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, die lag er wel. Dat gezegd hebbende, kijk, ik heb groot respect voor Jan

de Jong, hè. Ik zou graag met hem praten over wat hier aan de hand is. Mijn gevoel was dat die analyse er lag, ja.

De heer **Kwint** (SP):

Wat stond er in die analyse over wat het effect zou zijn van meer winnen aan de randen en dus minder in Loppersum?

De heer **Van de Leemput**:

Een toename van het lokale risico, maar een afname van het risico in Loppersum.

De heer **Kwint** (SP):

Er stond toen in die seismische risicoanalyse wel al dat er een toenemend risico was aan de randen van het veld.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, maar die was wel minder, want de bodem in Loppersum is gevoeliger voor bevingen. Het verhaal was: er zijn minder bevingen in Loppersum, je krijgt er logischerwijs meer aan de rand van het veld, maar die zullen minder sterk zijn en daar zal minder ...

De heer **Kwint** (SP):

Minder meer risico.

De heer **Van de Leemput**:

Ja, ja.

De heer **Kwint** (SP):

Als die analyse er lag ... Het SodM moet zo'n seismische risicoanalyse toch ook gewoon gehad hebben dan?

De heer **Van de Leemput**:

Daarom, dat begrijp ik ook niet precies, geen idee. Je kunt het verder doortrekken, hè. Wij hadden kaarten die zeiden: dit is de beving in een bepaald gebied. Dat kun je vervolgens nog gaan combineren met: wat voor gebouwen staan er in dat bepaalde gebied? En dat kun je dan weer combineren met: hoe sterk zijn die gebouwen? Daar kom je op het punt dat je zegt: dat weten we nog niet voor alle gebouwen. Dus de risico...

De heer **Kwint** (SP):

Nee, precies, maar het ging specifiek over een seismische risicoanalyse en dat is een redelijk omliggende term.

De heer **Van de Leemput**:

Nou, dat weet ik ook niet precies. Maar er waren kaartjes van het veld die zeiden: wat is de maximum magnitude die je kunt verwachten op een bepaalde plek of in de vijf jaar gemiddeld over dat bepaalde gebied? Er waren kaartjes voor vijf jaar, voor tien jaar, voor bodemmodel A, bodemmodel B, 30 bcm, 40, 50. Nou ja, oneindige variatie.

De heer **Kwint** (SP):

Dank u wel.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We komen tot een afronding. Ik heb nog twee vragen. In 2015 start de Groninger Bodem Beweging een strafzaak tegen de NAM, omdat de NAM willens en wetens mensenlevens in gevaar zou hebben gebracht. Dat is dus ook gericht aan bestuurders en feitelijk leidinggevenden. Wat deed deze aankondiging met u?

De heer **Van de Leemput**:

Nou, dat heeft mij wel aan het denken gezet en mijn ogen ook weer een stukje verder geopend. Toen dit speelde, leefden wij oprecht met de gedachte: kijk eens, wij dienen hier een algemeen belang door te zorgen dat Nederland niet in de kou komt. Natuurlijk hebben wij ook een zorgplicht en natuurlijk voeren we die ook uit, maar daar zitten dilemma's tussen en die hebben we uitvoerig besproken vandaag. Daarom denk ik ook dat het goed is dat het besluit bij de minister ligt. Als je dan vervolgens als NAM-directeur, NAM-directie of NAM-bedrijf aangeklaagd wordt onder het motto "u hebt de Mijnbouwwet en daar hebt u niet aan voldaan", dan geeft dat wel een ongemakkelijk gevoel, want wij dachten oprecht: we doen iets goeds voor het land; we hebben dat risico, maar dat moet afgewogen worden tegen een koude dag. Toen zijn NAM en de aandeelhouders naar de overheid gegaan en hebben gezegd: geachte overheid, in de Mijnbouwwet staat dat wij als NAM een vergunning krijgen om uit Groningen te produceren. Wij willen dat scherper opgeschreven hebben. Wij willen een aanwijzing van de overheid om in Groningen te produceren. Want als wij iets doen wat het land helpt om gas te geven op koude dagen, dan is het niet redelijk dat wij als bedrijf daarvoor ergens aangeklaagd kunnen worden. Dat is toen ook veranderd in

de Mijnbouwwet. Ik denk dat dat belangrijk ... Kijk, dat is een van die dingen waardoor we later dat inzicht kregen dat we in het begin, zonder dat het opgeschreven was, gehandeld hebben met in gedachte: we moeten een zorgplicht hebben, ook voor koude dagen, die we op papier niet hadden, die later geformaliseerd is. Dat is een van de onzekere terreinen in het begin die later strak neergezet is.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U geeft aan dat NAM naar aanleiding van die strafzaak de vraag stelde bij het ministerie.

De heer **Van de Leemput**:

Ik was toen weg bij NAM in die tijd, maar ik weet wel -- dat is vanuit mijn Shelltijd toen -- dat dat begon op te spelen. Ik weet niet of dat precies de trigger was, maar op een zeker moment daalde die realisatie wel in: kijk, als wij iets doen omdat wij een landsbelang dienen, dan moet het ook helder zijn. En als er een Mijnbouwwet ligt die zegt "de helft van het verhaal", dan krijg je daar dus problemen mee. Dat moet dus opgelost en dat is ook opgelost.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe reageerde Shell en Exxon op deze strafzaak?

De heer **Van de Leemput**:

Ik zat toen bij Shell. Ik denk dat wat u nu als zorgen beschreef, een Shellzorg was en ook een Exxonzorg en ook een NAM-zorg. Ik denk dat we daar redelijk gelijk in stonden.

De **voorzitter**:

Dank voor uw antwoorden, meneer Van de Leemput. Ook aan de heer Veldhuizen dank voor de komst. Ik wil u nog één vraag stellen. Dat gaat over de review op de filmtheorie, namelijk of u ons nog wilt informeren welke externe deskundigen daarbij betrokken waren, met naam en toenaam.

De heer **Van de Leemput**:

Ja.

De **voorzitter**:

Dank. Dan vraag ik de griffier om u beiden naar buiten te begeleiden.

Ik ga de vergadering schorsen, maar niet nadat ik heb gezegd dat we om 14.00 uur het verhoor met de heer Dessens gaan aanvangen.

Ik sluit de vergadering.

Sluiting 12.44 uur.